

De stap van speciaal onderwijs naar regulier onderwijs...

Gewoon speciaal !

Gabri Reijnen

Studentnummer: 2669579

Fontys hogeschool Nijmegen

Master SEN 2015-2016

Studiebegeleidster: Karin Diemel

April 2016

**JE BENT
ZO MOOI ANDERS
NIET
MEER OF
MINDER ANDERS
MAAR ZO MOOI
ANDERS**

Loesje

Voorwoord

Wat een uitdaging zijn de afgelopen twee jaren geweest! De combinatie tussen vier dagen werken, het hebben van een gezin en studeren is me zwaar gevallen. Zeker het eerste jaar toen ik nog geen studieverlof had, heb ik de studie regelmatig op discipline voortgezet. Afgelopen jaar ben ik gewisseld van baan en functie. Iets wat opnieuw energie heeft gevraagd maar waar ik ook veel energie van krijg! Het enthousiasme van mijn studiebegeleidster Mevr. Diemel, mijn critical friends en mijn vriendin Ramona hebben me gestimuleerd. Ik bedank mijn man Mark en onze twee dochters Marieke en Karlijn voor de oneindige steun en ruimte die ze me hebben geboden om te kunnen werken voor de studie, ook op momenten dat ik eigenlijk ergens anders harder nodig was.

Samenvatting

Door de intrede van Passend Onderwijs is er een verschuiving gaande in de plaatsing van leerlingen met een communicatieve beperking van speciaal- naar regulier onderwijs. Deze stap wordt door de meeste leerlingen als een grote verandering gezien. Om deze overstap zo soepel mogelijk te laten verlopen, is het van belang dat er goede begeleiding is voor zowel de leerling als zijn ouders en de school.

Het doel van dit onderzoek is om te achterhalen welke middelen en /of interventies nodig zijn om deze overstap zo makkelijk mogelijk te maken. Hiervoor is de volgende onderzoeksvraag opgesteld: *Hoe kan ik, in mijn rol als ambulant begeleider, bijdragen aan een succesvolle overstap van een TOS leerling in de overgang van een intensieve -naar een reguliere setting ?*

Om antwoord te krijgen op deze onderzoeksvraag is er een actieonderzoek uitgevoerd (waarbij N=1) met leerling, zijn ouders en de ontvangende school. De leerling met zijn ouders en de school zijn gedurende een half jaar gevolgd door de onderzoeker. Uit vragenlijsten, observaties en gesprekken met leerling, ouders en school is gebleken dat het aantal uren begeleiding die de leerling krijgt als ze over gaan van een speciale- naar een reguliere basisschool, tekort schieten. De rol van de ambulant begeleider blijkt voor alle partijen van belang. De kennisoverdracht cluster 2 voor de school, het begeleiden van de ouders en de leerling in het proces en het begeleiden van de leerling voor het welbevinden zijn hierbij de belangrijkste factoren.

Op basis van deze bevindingen wordt als belangrijkste punt aanbevolen om het aantal uren begeleiding op te voeren naar 60 uren op jaarbasis. Hierbij is het van belang dat er goede afstemming is tussen de ambulant begeleider, de ouders en de school over de invulling van uren. Eventueel vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op een grotere onderzoeksgroep zodat een nog specifiekere aanpak gehanteerd zou kunnen worden.

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Samenvatting	4
Inleiding	7
Hoofdstuk 1 Aanleiding en probleemstelling	8
Aanleiding tot het onderzoek	8
Doelstellingen en verwachtingen	9
Relevantie van het onderzoek	10
Onderzoeksvraag en deelvragen	11
Hoofdstuk 2 Theoretisch kader	11
Wat is een TOS en TOS in het onderwijs.	11
Passend Onderwijs	14
Wat hebben TOS leerlingen zeker nodig om optimaal van onderwijs te kunnen profiteren ?	16
Welbevinden van leerlingen met TOS	17
Samenvatting theorie	19
Hoofdstuk 3 Onderzoeksstrategie en methodieken	20
Inleiding	20
Onderzoeksgroep en onderzoeksstrategie	20
Kwaliteit onderzoek	21
Ethische aspecten	22
Onderzoeksplanning	24
Vragenlijsten	26
Open observaties	26
Semigestructureerd interview	27
Onderzoekopbouw	27

Hoofdstuk 4 Data-analyse en resultaten	28
Beginsituatie	28
Interventies (1)	30
Tussenevaluatie en interventies (2)	31
Eindevaluatie	35
Hoofdstuk 5 Conclusies	36
Aanbevelingen en/of vervolgstappen	39
Literatuurlijst	41
Websites	44
Bijlagen	46
Bijlage 1 Verwerkingsopdracht GSEO5	46
Bijlage 2 Vragenlijst J. oktober 2015	51
Bijlage 3-5 Vragenlijst J. november 2015, december 2015 en januari 2016	55
Bijlage 6 Vragenlijst ouders	59
Bijlage 7 Geluidsopname interview leerling en ouder	63
Bijlage 8 Letterlijke feedback critical friends	64
Bijlage 9 Feedbackformulieren presentatie PGO aan collega's (werkveld)	67

Inleiding

Sinds twintig jaar ben ik werkzaam in het onderwijs. Na jaren lesgeven binnen regulier onderwijs, heb ik zeven jaar geleden de overstap gemaakt naar het speciaal onderwijs PO cluster 2, Koninklijke Kentalis Talent; een school voor communicatief beperkte leerlingen. Deze leerlingen kunnen doof / slechthorend zijn of hebben een taalontwikkelingsstoornis (TOS). In Engelstalige literatuur wordt de term Specific Language Impairment (SLI) vaak gebruikt (Leonard, 1998).

De interesse voor dit type leerling is ontstaan vanuit de ontwikkelingsgeschiedenis van onze jongste dochter, die ook een communicatieve beperking heeft . Per 1 augustus 2015 heb ik de overstap gemaakt naar de ambulante dienst van Koninklijke Kentalis. Deze dienst maakt deel uit van de cluster 2 ondersteuning. Binnen deze dienst begeleid ik intern begeleiders, leerkrachten, ouders en leerlingen binnen het reguliere onderwijs. De leerlingen hebben allen een communicatieve beperking (slechthorend of TOS) maar zij kunnen, met begeleiding, functioneren binnen het regulier onderwijs.

In augustus 2014 ben ik begonnen aan de opleiding master SEN van Fontys. Ik wilde mezelf ontwikkelen op het gebied van gedrag bij leerlingen. De module “speciale onderwijsbehoeften ten aanzien van communicatief beperkten” trok mij. Deze module is een meerwaarde voor mijn praktijk op micro en mesoniveau. Hierdoor kan ik, samen met mijn collega's, nog beter inspelen op de behoeften van de cluster 2 leerling. Door Passend Onderwijs en de plaatsing van TOS leerlingen in een reguliere school, ervaar ik ook verlegenheidssituaties op macroniveau. De zoektocht naar een best passende plek voor een zorgleerling is immers complex. Vanuit dit oogpunt wil ik mijn onderzoek richten op leerlingen met een TOS in afstemming met regulier onderwijs. Als gevolg van de invoering van Passend Onderwijs krijgen de scholen en haar besturen de plicht om de speciale onderwijszorg voor iedere leerling met een zorgbehoefte te organiseren (Boerman, 2008). Binnen mijn functie als ambulant begeleider begeleid ik leerlingen met een TOS binnen de reguliere scholen. Leerlingen die geen aanspraak meer kunnen maken op langdurige begeleiding zoals bij een arrangement, krijgen nazorg. Nazorg houdt in dat school, ouders en leerling minimaal drie keer per jaar bezocht worden door mij. Er worden observaties gedaan, er zijn gesprekken met de leerling daarna volgt er een groot overleg tussen de intern begeleider, de leerkracht, de ouders en mij. Zo probeer ik zo

nauwkeurig mogelijk de leerling en zijn leerproces te volgen. Indien er bijzonderheden zijn dan komen deze snel aan het licht en kunnen zowel leerkracht, leerling, ouders en ik daarnaar handelen. De nazorg is ervoor om de overstap voor, met name de school en de leerling, zo soepel mogelijk te laten verlopen. De leerling uit het onderzoek, zijn ouders en de school krijgen deze vorm van begeleiding.

Hoofdstuk 1 Aanleiding en probleemstelling

Aanleiding tot het onderzoek

Voor zowel de ouders als de leerling is het verlaten van de vertrouwde plek binnen de speciaal onderwijs cluster 2 naar een reguliere school meestal een grote verandering. Gesprekken die ik hierover met ouders gevoerd heb binnen het werkveld, bevestigen dit. Binnen de nazorg van leerlingen, heb ik in mijn functie als ambulant begeleider gemerkt dat er nogal wat ruis kan ontstaan in de overgang van het speciaal onderwijs naar het reguliere onderwijs. De leerkrachten zijn vaak niet op de hoogte van de mogelijkheden van de TOSleerling, ze hebben te weinig kennis van beperkingen die de leerling heeft en ze weten niet hoe ze de leerling voldoende kunnen ondersteunen. De aanleiding voor mijn praktijkonderzoek is hieruit voortgekomen. Mijn onderzoeksvraag is binnen het werkveld voorgelegd aan mijn leidinggevende. Vanuit de organisatie zagen zij de meerwaarde in het gedegen onderzoeken ervan.

In het artikel *Passend Onderwijs – pas op de plaats of stap vooruit?* Van Schuman (2009) blijkt dat scholen denken dat ze het toelaten van speciale leerlingen binnen hun school niet kunnen garanderen. Met name de middelen en de expertise lijken te ontbreken om gepast onderwijs aan de leerling te kunnen verzorgen. Middels dit onderzoek wil ik uitzoeken wat leerkrachten, leerling en ouders nodig hebben om de overstap voor een TOS leerling wel te laten slagen. Hierbij zou het goed zijn als de uitspraak van Schuman (2009) voor deze leerling weerlegd zou kunnen worden.

Leerlingen van een reguliere basisschool ervaren dat zij bijna de gehele schoolperiode bij elkaar in de groep blijven. In het speciaal onderwijs is het eerder regel dan uitzondering dat er klassen bij elkaar blijven. Soms omdat de plaatsing binnen regulier onderwijs daadwerkelijk beter passend is, soms omdat het leerling door de vele regels net tussen de wal en het schip valt.

De TOS leerling die ik gevolgd heb voor mijn onderzoek, heeft eerst in mijn groep gezeten waarvan ik zijn leerkracht was. Uit vooronderzoek is opgevallen tijdens mijn werk, dat de TOS leerlingen die geplaatst worden binnen het reguliere onderwijs een lange tijd alleen functioneren in de groep. De TOSleerlingen vinden het lastig om contact te maken met de “zittende leerlingen”. Ze hebben moeite met het inschatten van de gedragsregels van de klas en ze durven minder goed op zichzelf te vertrouwen maar hebben hierbij de nieuwe leerkracht hard nodig. Ernstige verstaanbaarheidsproblemen kunnen van grote invloed zijn op het welbevinden van de leerling en de sociaal-emotionele ontwikkeling (Buurman, Gerritsen & Hinkema, 2013). Ook vanuit dit oogpunt wil ik gaan onderzoeken welke stappen positief zouden zijn voor deze leerling, zijn ouders en de leerkrachten en daarmee ook voor andere leerlingen die op termijn geplaatst gaan worden, binnen regulier onderwijs.

Doelstellingen en verwachtingen

Aan het eind van het onderzoek heb ik in beeld gebracht welke interventies mogelijk nodig en effectief zijn om:

- De leerling met TOS overwegend positieve veranderingen te laten ervaren ten aanzien van zijn overstap naar het reguliere onderwijs.
- De leerling met TOS welbevinden te laten ervaren binnen zijn nieuwe groep.
- Ouders van een leerling met een TOS overwegend positieve veranderingen te laten ervaren ten aanzien van de overstap van hun leerling naar het reguliere onderwijs.

Leerkrachten:

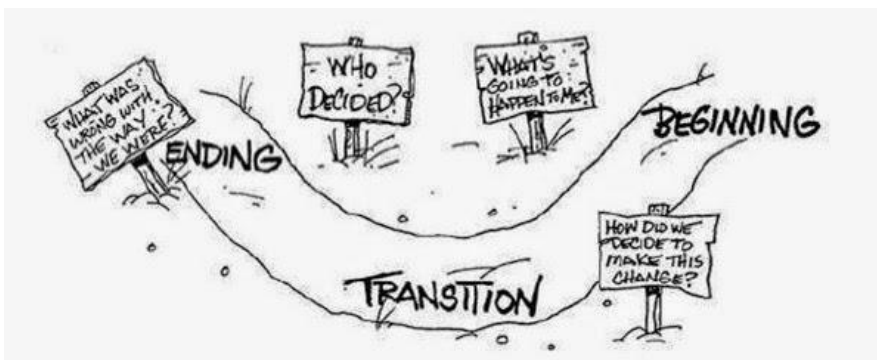
- weten welke hulpmiddelen en interventies er nodig zijn om de overgang van een leerling met TOS zo optimaal mogelijk te laten verlopen.
- met een TOS leerling hebben meer inzicht in de beperking maar zeker ook in de mogelijkheden van de TOS leerling.

Deze doelen baseer ik op de ervaring die ik inmiddels heb met leerlingen, ouders en scholen waarbij een eerdere overstap van speciaal – naar regulier onderwijs is gemaakt. Tevens deel ik mijn bevindingen met mijn team. Om zo de kennis over te dragen ter ondersteuning voor andere leerlingen die de overstap maken naar regulier onderwijs.

Relevantie van het onderzoek

Met dit onderzoek wordt onderzocht of het creëren van voorwaarden door de ontvangende school, in combinatie met het intensief begeleiden van een leerling van intensief onderwijs naar regulier onderwijs een meerwaarde is voor zowel leerling, leerkrachten als ouders. De bevindingen worden meegenomen naar het team van ambulant begeleiders. Op deze wijze kan kennis gedeeld worden over het welbevinden van de leerling die de overstap gaat maken van intensief naar regulier onderwijs. Kennis delen biedt wederkerigheid en een gevoel voor het algemeen belang (Constant, Kiesler en Sproull 1994). Samenwerken is tevens een belangrijk 21ste eeuws concept. Tevens is het delen van kennis van groot belang voor de leerlingen, hun ouders, de ambulant begeleider, de scholen en de maatschappij. Binnen een schoolteam is zoveel van elkaar te leren. Verbetering van de ambulante begeleiding en andere ondersteuning vanuit het speciaal onderwijs zal ook bijdragen aan de realisatie van Passend Onderwijs (Greven, 2007).

In oktober 2013 is er een vragenlijstonderzoek geweest naar de praktijkervaringen van scholen met de terugplaatsing van leerlingen uit het (voortgezet) speciaal onderwijs cluster 4 naar regulier onderwijs (KPC Groep, 2013). In de onderzochte literatuur binnen het kader van dit onderzoek naar praktijkervaringen en het welbevinden van een leerling cluster 2 van speciaal onderwijs naar een reguliere school is nog geen onderzoek gedaan. Wel wordt er momenteel onderzoek gedaan door Manon Cooijmans, student orthopedagogiek, naar wat de overgang van leerlingen vanuit het speciaal onderwijs naar regulier onderwijs betekent voor leerkrachten. Het onderzoek is nog lopende.

Onderzoeksvraag en deelvragen

Onderzoeksvraag

Vanuit bovenstaande context en probleembeschrijving ben ik gekomen tot de volgende onderzoeksvraag:

Hoe kan ik, in mijn rol als ambulant begeleider, bijdragen aan een succesvolle overstap van een TOS leerling in de overgang van een intensieve -naar een reguliere setting ?

Deelvragen

Deelvraag 1a: Welke veranderingen ervaart een leerling met TOS aan zijn overgang van een intensief- naar reguliere setting?

Deelvraag 1b: Welke veranderingen ervaren ouders aan de overgang van een intensief - naar een reguliere setting, kijkend naar zichzelf en hun leerling ?

Deelvraag 2: Kunnen de ambulant begeleider en de leerkracht een bijdrage leveren aan het welbevinden van een leerling?

Deelvraag 3: Welke kwaliteiten moet de ontvangende school bezitten om de overgang zo optimaal mogelijk te laten verlopen waarbij er rekening wordt gehouden met de onderwijs- en ondersteuningsbehoeften van de leerling en school ?

Hoofdstuk 2 Theoretisch kader

In dit hoofdstuk wordt achtergrondinformatie gegeven over de problematiek TOS. Er wordt een vertaalslag gemaakt naar leerlingen met een TOS binnen het speciaal- en regulier onderwijs in relatie tot Passend Onderwijs. Tevens wordt er vanuit theorie beschreven wat er wellicht nodig zou zijn om een leerling met een TOS te kunnen laten profiteren van goed onderwijs.

Wat is een TOS en TOS in het onderwijs.

Een taalontwikkelingsstoornis is een stoornis in de ontwikkeling van de spraak en/ of taal (Kentalis, 2011). Er kan sprake zijn van een primaire of een secundaire stoornis. Bij de leerling van dit onderzoek is sprake van een primaire stoornis. Binnen de

classificatie wordt gesproken van een op zichzelf staande stoornis die niet te verklaren is vanuit sensorische, cognitieve, neurologische of emotionele problemen. Er mag geen sprake zijn van een beneden gemiddelde intelligentie, een gehoorstoornis, een afwijking aan (een deel van) de spraakorganen, duidelijke aanwijsbare neurologische afwijkingen, een contactstoornis of een extreme tekortkoming van taal of andere hele ongunstige taalaanbodssituaties (Gerrits & van Niel, 2012). Een TOS komt volgens de schatting van Tomblin (1997) bij 7% van de leerlingen voor. Deze percentages lopen in andere publicaties nogal uiteen. Johnson et al. (1999), Shriberg (1999) en Law (2004) schetsen schattingen tussen de 2,5 en 12%. Deze percentages lopen zover uiteen omdat er met verschillende ernstgraden en leeftijden gemeten wordt. Van Daal (2007) geeft aan dat er van hardnekkige taalproblemen kan worden gesproken als er nog steeds sprake is van een taalachterstand rond de leeftijd van zes jaar. Volgens Robinson (1987) zou TOS drie keer zo vaak voorkomen bij jongens als bij meisjes. In de praktijk heb ik dit ook ervaren. In mijn groep van twaalf leerlingen zaten drie meisjes. Op heel Kentalis Talent zitten honderdnegenentig leerlingen. Vijftig daarvan zijn maar meisjes.

Leerlingen verschillen allemaal in de manier waarop en wanneer ze taal verwerven. Over het algemeen doorlopen alle leerlingen globaal wel allemaal dezelfde fases. Wanneer er echter duidelijke afwijkingen zijn in de ontwikkeling van de spraak en/of taal van een leerling, is nader onderzoek en diagnostiek op diverse deelaspecten van taal, spraak, communicatie, intelligentie en gehoor noodzakelijk. Tegenwoordig wordt er verondersteld dat TOS meer te maken heeft met genetische aanleg (Bishop, 2006). Er zou één zogenaamd gen voor taal zijn. Toch lijkt dit niet helemaal het geval te zijn (Bishop, 2006). Het lijkt erop dat de meeste leerlingen met een TOS een stoornis hebben die veroorzaakt wordt door de interactie van verschillende genen in samenhang met risicofactoren vanuit de omgeving. Bishop noemt twee probleemgebieden die veel voorkomen bij leerlingen met een TOS: zeer beperkt auditief geheugen en problemen met de vervoegingen van werkwoorden. Deze beiden aspecten blijken erfelijk te zijn. Het ene gen wat verantwoordelijk is voor de ene uitval is niet het gen voor de andere uitval. Leerlingen moeten uitval hebben op meerdere gebieden om gediagnosticeerd te worden met een TOS. Meerdere wegen leiden naar een goede taalontwikkeling. Als het ene gedeelte in het brein wordt geblokkeerd, dan kiest het brein zelf een andere route. Bij leerlingen met een TOS

zijn meerdere wegen geblokkeerd wat ervoor zorgt dat zij zich op het gebied van spraak- taal niet goed kunnen ontwikkelen.

Sinds begin jaren negentig is het onderwijsbeleid erop gericht meer leerlingen met een specifieke onderwijsvraag in een reguliere school op te vangen. Dit is mede gebaseerd op internationale verdragen als de Salamanca Statement (Unesco, 1994). In een onderzoek van Sannah Brandwijk et al. (2013) staat beschreven dat landen verschillen in het aantal leerlingen dat onderwijs volgt op een “passende” manier (zoals Passend Onderwijs) in een reguliere school en het aantal leerlingen dat naar separate speciale scholen gaat (van der Aalsvoort en Eendhuizen, 2005; Smeets, 2007; European Agency for Development in Special Needs Education, 2012). In Zuid-Europese, Scandinavische landen en het Verenigd Koninkrijk worden relatief weinig leerlingen naar speciale voorzieningen verwezen. In een aantal West-Europese landen, waaronder Duitsland en België, volgen verhoudingsgewijs veel leerlingen onderwijs op speciale scholen. Nederland neemt een middenpositie in wat betreft het plaatsen van leerlingen in een speciale school. Op de cluster 2 scholen in Nederland is de groep jonge leerlingen (<8 jaar) het grootst (Strik en Egtberts, Siméa, 2013). Als leerlingen verwezen worden van een cluster 2 school naar andere vormen van onderwijs dan is dat meestal voor hun achtste levensjaar. Dit is ook merkbaar binnen het werkveld. Bij deze leerlingen zijn de spraak- en/of taalproblemen dusdanig opgelost waardoor ze zich voldoende kunnen redden in het reguliere- of speciaal basisonderwijs. Een studie van Stothard et al. (1998) laat zien dat 56% van de vierjarige leerlingen een TOS heeft. Als dezelfde leerlingen worden onderzocht in de leeftijd van 5;6 jaar dan blijkt dat er nog maar 12% over te blijven. De vraag die gesteld kan worden is of er bij dit grote aantal wel sprake is van een TOS of dat er sprake is van een taalachterstand. Van de 12% van de leerlingen die met 5;6 jaar over blijft, blijkt dat leerlingen met 15;6 jaar nog steeds moeite te hebben met gesproken en geschreven taal. Johnson et al. (1999) beschrijft eenzelfde tendens als Stothard: Een groot gedeelte van de leerlingen die op vijfjarige leeftijd ernstige taalstoornissen hadden, hebben bij de meting van vijftien en negentien jaar nog steeds forse problemen binnen de communicatie. Mijn dochter had met zes jaar ernstige woordvindingsproblemen en heeft deze op 11-jarige leeftijd nu nog. Hoewel in theorie een duidelijk onderscheid gemaakt kan worden tussen een primaire en een secundaire stoornis, blijkt uit de praktijk dat dit onderscheid toch moeilijk aan te

brengen is (Schaerlaekens & Goorhuis, 2006). Er kunnen zich bij leerlingen met een gediagnosticeerde TOS na multidisciplinaire diagnostiek toch lichte problemen op andere gebieden voordoen. Deze komen pas later in de ontwikkeling duidelijker aan de orde (Schaerlaekens & Goorhuis, 2006). Dit vertekent het beeld van TOS in een eerder stadium.

In Nederland ontbreekt wetenschappelijk onderzoek en inzicht in het effect van het cluster 2 onderwijs (van Weerdenburg et al., 2009 en Inspectie van het onderwijs, 2009). De Inspectie van Onderwijs (2009) heeft van 2006 tot 2009 de kwaliteit van het onderwijs in cluster 2 beoordeeld. Hierbij ging het zowel om speciaal onderwijs als cluster 2 geïndiceerde leerlingen in het regulier onderwijs. De inspectie constateert dat de opbrengsten van de leerprestaties slechts bij 19 procent te beoordelen zijn. Ieder jaar wordt het aanbieden van cluster 2 scholen onder de loep genomen. In de praktijk is te merken dat de leerlingen zich ogenschijnlijk prettiger voelen op een cluster 2 school met hun TOS dan op de reguliere basisschool. Er is meer begeleiding voor de leerlingen en er wordt beter ingegaan op hun specifieke onderwijsbehoeften. Voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften zijn er in het regulier onderwijs veel aanpassingen nodig om het “passend” voor ze te maken (Greven, 2007). Dit geldt zeker voor leerlingen met een TOS. Het aanspreken van het vermogen tot coöperatief leren en het samenwerken tussen TOS leerlingen en reguliere leerlingen, brengt voor de TOS leerlingen juist een extra hindernis mee. Al deze leerlingen hebben immers een gezamenlijke taal nodig om samen te kunnen werken en samen te kunnen leren (Greven, 2007). Didactisch wordt daarentegen vaak meer achterstand geconstateerd bij TOS leerlingen. Dit is dus juist een reden om meer leerlingen binnen het regulier onderwijs te plaatsen met meer aandacht voor hun sociaal-emotionele ontwikkeling.

Passend Onderwijs

In 2006 is besloten het verdrag van de Rechten van Personen met een Beperking te aanvaarden (UN, 2006). Artikel 24 van dit verdrag gaat over het onderwijs. Hierin staat dat regeringen ervoor moeten zorgen dat mensen met een beperking effectief kunnen deelnemen aan de samenleving. Voorwaarde hiervoor is dat ‘personen met een beperking toegang hebben tot inclusief, kwalitatief hoogwaardig en kosteloos basis- en voortgezet onderwijs op dezelfde basis als anderen in de gemeenschap waarvan zij deel uitmaken’ (artikel 24, 2b). Als de overheid via Passend Onderwijs de

uitsluiting van leerlingen wil terugdringen dan zou zij zich moeten verbinden met het sociale model dat uitgaat van waarden als gelijkwaardigheid, gelijke behandeling, medezeggenschap, participatie en emancipatie (Schuman, 2007).

Onderwijsveranderingen kunnen alleen succesvol zijn als de mensen in het primaire proces centraal staan (Evans, 1996; Senge, 2000; Fullan, 2001; Vislie, 2003). De overheid moet daarom vooral de professionals op de werkvloer effectief ondersteunen. Hun inzet, motivatie en deskundigheid zal beslissend zijn voor de realisatie van Passend Onderwijs. Sinds Passend Onderwijs in augustus 2014, is het de bedoeling dat veel leerlingen een overstap maken naar het reguliere onderwijs. Feit is dat dit steeds minder het geval lijkt te zijn (gegevens verzameld door OC&W, 2003). In 2002 zijn er ongeveer 300 leerlingen geweest die de overstap gemaakt hebben tegenover ruim 11.000 leerlingen in het jaar daarvoor (gegevens verzameld door OC&W, 2003). Deze tendens lijkt nu weer te keren. Vanuit cluster 2 zijn de gegevens met uitstroom van leerlingen van intensief naar regulier onderwijs wisselend per organisatie (Strik en Egtberts, Siméa 2013). Hierbij is er gekeken naar de vier grootste instellingen: Viertaal, Auris, Vitus zuid en Kentalis. Om een vergelijking te maken: in 2013 waren er in totaal nog 16998 cluster 2 leerlingen met een indicatie verdeeld over speciaal onderwijs en voortgezet speciaal onderwijs, waarvan er 7822 leerlingen (46,0%) begeleid werden op reguliere basisscholen, voortgezet onderwijs en MBO door ambulant begeleiders. In 2015 zijn dit nog 13546 leerlingen (daling van 20% leerlingen ten opzichte van 2013) verdeeld over speciaal onderwijs en voortgezet speciaal onderwijs, waarvan er 6124 leerlingen (45,2%) verdeeld zijn over regulier basisonderwijs, voortgezet onderwijs en MBO. Hieruit veronderstel ik dat er in verhouding dus meer leerlingen binnen het reguliere onderwijs blijven met een cluster 2 arrangement na invoering van de wet Passend Onderwijs.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Instelling Auris	n.b.	-2,0%	1,5%	2,3%	-0,8%	3,5%
Instelling Kentalis	n.b.	4,5%	2,0%	1,5%	1,1%	-8,1%
Instelling Virtus Zuid	n.b.	6,5%	4,3%	3,3%	-8,3%	-3,5%
Instelling Viertaal	n.b.	-2,0%	-2,6%	7,6%	0,7%	0,0%

Figuur 1. Totaal aantal procenten leerlingen die naar intensief onderwijs toe gaan. (Bron: Siméa)

Doordat er ogenschijnlijk meer “Passend Onderwijs” gegeven zou gaan worden is vanaf 1 augustus 2014 de term *indicatie* veranderd in *arrangement*. Iedere leerling met een toenmalige TOS indicatie is opnieuw onderzocht . Naar aanleiding van de criteria voor TOS, onderwijsbehoeften van de leerling en de ondersteuningsbehoeften van de school, wordt er wel of geen arrangement toegekend. Bij het toekennen van een arrangement zal aan de hand van de ondersteuningsvragen van de school en de onderwijsbehoeften van de leerling, het aantal uren ondersteuning door een ambulant begeleider vanuit cluster 2 worden bepaald. Een leerling kan drie soorten arrangement toegewezen krijgen: licht, medium en intensief. De eerste twee vormen kunnen plaatsvinden binnen het reguliere onderwijs. Met ondersteuning van een ambulant begeleider cluster 2 is het de bedoeling dat de ambulant begeleider haar cluster 2 specifieke adviezen overdraagt aan de leerkrachten van de school. Deze kunnen dan de afstemming op de speciale onderwijsbehoeften van leerlingen het jaar daarop zelf verzorgen voor de leerling. Het intensieve arrangement kan alleen plaats vinden op een cluster 2 school. Jaarlijks wordt bekeken of het arrangement nog nodig is of dat het arrangement bijgesteld moet worden. Dit wordt gedaan in overleg met de Commissie van Leerlingenzorg. Zij brengen advies uit naar de Commissie van Onderzoek. Deze laatste instantie neemt uiteindelijk het definitieve besluit.

Wat hebben TOS leerlingen zeker nodig om optimaal van onderwijs te kunnen profiteren ?

De problematieken bij een leerling met TOS zijn zo divers dat het lastig is om TOS - specifieke punten te benoemen die voor ieder leerling gelden (Kentalis, 2011). Per leerling zal er specifiek naar onderwijsbehoeften gekeken moeten worden. Toch zijn er een aantal zaken die voor alle leerlingen met TOS moeizamer zullen gaan. De instructieopname kan vertraagd verlopen. Hierdoor is het prettig als de leerkracht een rustig spreektempo aan neemt zodat de informatie goed verwerkt kan worden. Als een leerling een TOS heeft zijn technisch lezen, begrijpend lezen, abstracte begrippen leren bij rekenen en verhaalsommen, automatiseren en kennis hebben van de wereld moeizamer te leren (Kentalis, 2011). Het incidenteel taalleren, het terloops oppikken van informatie, is voor leerlingen met een TOS ook lastiger (Kentalis, 2011). Voor de leerling uit het onderzoek zijn bovenstaande zaken ook lastig. Daarnaast zijn er beschermende en belemmerende factoren die ervoor zorgen

dat het leren makkelijker of juist moeizamer zal gaan. De beschermende factoren voor de onderzoeksleerling zijn: goede werkhouding, aandacht en concentratie, interesse in zaakvakken, sociaal vaardig. Belemmerende factoren voor deze TOS leerling zijn: moeite met ruimtelijk inzicht, soms makkelijk ingesteld, moeite met zinsbouw, zinsconstructies, spelling en geschreven taal, heeft structurering/stimulering nodig voor succesvol verlopende communicatie omdat hetgeen wel wordt beheerst niet altijd terug wordt gehoord in spontane spraak (Ontwikkelingsperspectief, Kentalis 2014).

Leerlingen met een TOS hebben in de meeste gevallen dan ook minder kennis van de wereld dan leerlingen van dezelfde leeftijd zonder taalstoornis (Elzer, 2007), (Buurman, Gerritsen & Hinkema, Kentalis 2013). Voor de leerling uit het onderzoek is het belangrijk :

- om te bouwen aan een positieve emotionele relatie tussen hem en de leerkracht, waarin het leerling en de leerkracht zich gewaardeerd en veilig voelen en waarin communicatie en interactie kan ontstaan.
- dat de leerkracht voor hem voorspelbaarheid en structuur aan brengt (Bruininks, 1996).
- dat de leerkracht nadruk legt op taalstimuleringsprincipes zoals: responsief zijn, expliciet complimenteren, taalmodel zijn, motiveren en het taalaanbod en spreektempo aanpassen.
- dat de leerkracht zo min mogelijk abstracte taal gebruikt.
- hem terug te laten vertellen wat zojuist is verteld door de leerkracht.
- het tekort in taal met non-verbale middelen te compenseren.
- informele leermomenten in te zetten zodat de leerling ervaart zonder druk te moeten presteren. Dit biedt ruimte voor vrije communicatie.
- om hem strategieën aan te leren om aan te kunnen geven dat hij iets niet gehoord of begrepen hebben of iets niet weet.
- dat de leerkracht werkt met zoveel mogelijk concreet, tastbaar materiaal.

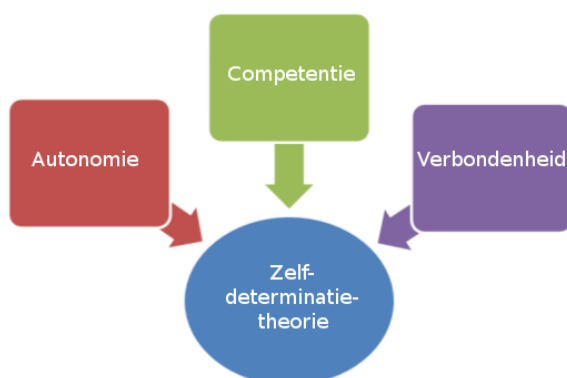
Welbevinden van leerlingen met TOS

Uit onderzoek van Buurman, Gerritsen & Hinkema (2013) komt naar voren dat leerlingen met een TOS grote problemen kunnen ervaren in het welbevinden. De

leerlingen uit mijn voorgaande groepen lieten dit ook regelmatig merken. Zij hebben moeite met vrienden maken in de buurt of vriendschappen onderhouden. Ze missen hier de communicatieve vaardigheden voor.

Welbevinden staat voor de mate waarin iemand zich lichamelijk, geestelijk en sociaal goed voelt (De Bruin, 2013). Welbevinden gaat dus over lekker in je vel zitten, maar ook over lichamelijk gezond zijn en tevreden zijn met je leven (de Bruin, 2013). Deci en Ryan (2000) en Stevens (2004) zeggen dat er van welbevinden sprake is als er in voldoende mate voldaan is aan de behoefte aan relatie, competentie en autonomie. Stevens (2004) geeft daarbij nog aan dat interactie tussen pedagoog en leerling van belang is om te kunnen bijdragen aan het welbevinden van de leerling.

Leerlingen hebben behoefte aan relatie, zowel met hun leerkrachten als met andere leerlingen (Stevens, 2004). Ze willen het gevoel hebben erbij te horen, deel uit te maken van een gemeenschap. In en buiten een schoolse situatie voelen mensen zich verantwoordelijk voor een goede sfeer. Als dit lastig blijkt te zijn dan kan het leerling steun ontvangen van de leerkracht of ouder. Als een leerkracht rekening houdt met het feit dat een leerling behoefte heeft aan autonomie, competentie en relationele verbondenheid (Vansteenkiste in gesprek met Victoir, 2010) dan verhoogt de autonome motivatie van de leerlingen (Victoir, 2010, p 6). Luisteren, vertrouwen bieden, optreden als het echt nodig is, uitnodigende omstandigheden creëren, het goede voorbeeld zijn, uitdagen en ondersteunen zijn belangrijke pedagogische voorwaarden voor het ontstaan van goede relaties (Deci en Ryan 2002, Stevens, 2004).

Samenvatting theorie

Uit het theoretisch kader blijkt dat de spraak/taalontwikkeling bij alle leerlingen ongeveer in dezelfde periode, volgens dezelfde stappen, verloopt. Leerlingen met een TOS ervaren deze fases binnen de ontwikkeling ook, alleen kan het tijdspad daarbij anders zijn. Leerlingen met een TOS ervaren belemmeringen in de communicatie die veroorzaakt kunnen worden door genetische problemen en problemen in het uitvoeren van taal. Sommige delen van het brein zullen geblokkeerd worden waardoor de spraak- en taalproblemen zich voor zullen blijven doen. Door onderzoek en diagnostiek kan de stoornis specifieker worden neergezet en kan de behandeling en de vorm van onderwijs daarop worden aangepast. Voor leerlingen met een TOS zijn er drie vormen van arrangement die ze kunnen ontvangen: licht, medium en intensief. Een licht en een medium arrangement kunnen vorm gegeven worden binnen een reguliere basisschool. De intensieve vorm zal plaatsvinden op een cluster 2 school. Leerlingen die een licht of medium arrangement ontvangen, krijgen begeleiding vanuit de ambulante dienst. Om optimaal te kunnen profiteren van het onderwijs waar het leerling zich op dat moment begeeft, is het van belang dat aan een aantal punten wordt voldaan. Dit geldt zowel in het speciaal onderwijs cluster 2 als in het reguliere onderwijs. Hierbij zullen de punten van Kentalis, zoals beschreven in dit hoofdstuk, leidraad zijn. Uit praktijkervaring is gebleken dat zowel leerkracht als leerling veel steun ondervinden bij deze punten. Deze punten zullen in het onderzoek verder naar voren komen. Als scholen datgene kunnen bieden wat uit het onderzoek naar voren komt, dan is de basis gelegd voor een positieve start binnen het reguliere onderwijs. Hierbij mag wel de aantekening geplaatst worden dat het van belang is dat de ambulant begeleider, zeker in het begin, het proces intensief begeleidt voor zowel de leerling als de ouders en de school.

Hoofdstuk 3 Onderzoeksstrategie en methodieken

Inleiding

Het onderzoek is een actieonderzoek (Schuman et al. 2009) en vindt plaats op 't Palet in Heeswijk-Dinther. Op deze school verzorg ik de begeleiding voor de leerling en zijn leerkrachten. Gedurende het schooljaar 2015-2016 wordt één leerling met zijn ouders en leerkrachten gevolgd. Er wordt gekeken naar zijn welbevinden en onderwijs- en ondersteuningsbehoeften in de overstap van speciaal onderwijs cluster 2 naar regulier onderwijs. Er vinden vijf evaluatiemomenten plaats bij de leerling en twee bij zijn ouders. In dit hoofdstuk wordt weergegeven op welke wijze het onderzoek vorm krijgt. Er wordt een beschrijving gegeven van het tijdspad, het type onderzoek, de onderzoeksstrategie, de onderzoeksmethoden, de betrouwbaarheid en de kwaliteit van het onderzoek. Om zo tot een goede onderbouwde keuze te komen voor het uitvoeren van het onderzoek.

Onderzoeksgroep en onderzoeksstrategie

Het onderzoek is erop ingericht dat er antwoord komt op de vraag hoe een leerling met TOS de overstap van speciaal- naar regulier onderwijs ervaart. De onderzoeksvraag en deelvragen 1a, 1b,2 en 3 worden beantwoord door actieonderzoek (Ponte 2006 en Schuman , 2009) waarbij N=1. Ponte (2006) formuleert het volgende ten aanzien van actieonderzoek: "Actieonderzoek is onderzoek dat gericht is op het eigen handelen van de leerkracht en de situatie waarin dat handelen plaats vindt" (Ponte, 2002, pp.36-37). Men verzamelt daarbij gericht informatie over de aspecten van dat handelen, wat leidt tot reflectie op het eigen handelen, zonodig resulterend in bijsturing daarvan. Actieonderzoek gebeurt meestal in dialoog met collega's en/of vakgenoten (Harinck, 2007). Het verloop van het onderzoek wordt beïnvloed door zowel de onderzoeker als de deelnemers zelf (Ponte,2006; Kallenberg, Koster, Onstenk & Scheepsma,2007, Baarda 2009; Kemmis,2009, De Lange, Schuman & Montesano Montessori,2010). Een actieonderzoek kenmerkt zich door tussentijds bijstellen en aanpassen.

Beginsituatie → start interventies → tussenevaluatie → bijstellen → interventies → eindevaluatie.

In dit onderzoek is het ook van belang dat de leerling partner wordt in het onderzoeksproces. Deze persoon is een belangrijke bron van informatie (De Lange et al., 2011). Tijdens het uitvoeren van het onderzoek zal er gebruik worden gemaakt van een regulatieve cyclus (van Strien, 1984). Dit model is vergelijkbaar met het actieonderzoek model van Schuman (2009) en het actiemodel van Ponte (2006) met als verschil dat bij het model van Strien de acties uitgevoerd kunnen worden door een ander persoon dan de onderzoeker. Dit is bij het model van Ponte niet het geval. Het model van Strien wil zeggen dat er sprake is van een probleem, er vindt een meer adequate formulering plaats van wat het probleem precies inhoudt, wiens probleem het is, welke deelaspecten eraan vast zitten. Het plan wordt ontworpen om via gerichte interventies het plan aan te pakken (Strien, 1984). Vervolgens wordt het plan uitgevoerd en na afloop geëvalueerd. Daarbij wordt gekeken of de interventies het gewenste resultaat hebben gehad en wat de consequenties daarvan zijn voor het dagelijks handelen van de leerkracht. De werkwijze van Strien sluit aan bij dit type actieonderzoek.

De looptijd van het onderzoek is van februari 2015 tot en met maart 2016. Bij dit actieonderzoek zijn één leerling, zijn ouders en de leerkrachten van de school betrokken. Als instrumenten worden vragenlijsten, observaties en interviews met leerling en ouders gebruikt. De instrumenten uit het onderzoek hebben een kwalitatief karakter. De onderzoeker heeft zowel een uitvoerende, coördinerende als coachende rol.

Kwaliteit onderzoek

Voor het uitvoeren van dit onderzoek is gebruik gemaakt van verschillende onderzoeksmethoden zoals het interview, vragenlijsten, observaties en evaluaties (De Lange et al., 2011) om zo door middel van triangulatie (De Lange et al. 2011) het onderzoek geldigheid te laten hebben. Er wordt minder accent gelegd op de interne validiteit (de 'echte' waarheid), maar meer op het zoeken naar een standaard van validiteit, waarbij de interpretatie van de onderzoeksgegevens geloofwaardig is en ondersteund wordt door de dialoog (De Bruïne et al., 2011). Uit het onderzoek is duidelijk leesbaar hoe de onderzoeker de situatie aanpakt, bijstelt en waarom. Daaruit is op te maken dat de resultaten het gevolg zijn van het handelen. Het onderzoek volgt niet meer volledig alle gebruikelijk stappen van actie onderzoek. Er worden namelijk geen nieuwe onderzoeksvragen gesteld nadat er interventies zijn gepleegd.

Er wordt daarentegen wel na iedere evaluatie kritisch naar de interventies bekeken en deze worden bijgesteld. Hierdoor is er toch sprake van een regulatieve cyclus (Strien, 1984) binnen het actieonderzoek. De deelvragen zijn in dit proces zo compleet mogelijk beschreven zodat er voldoende interventies ingezet kunnen worden om de deelvragen beantwoord te krijgen. Vanaf februari 2015 zijn de leerling, zijn ouders en de school meegenomen in het proces. Het is belangrijk om de onderzoekspartijen mee te nemen in het onderzoek zodat zij weten wat de onderzoeker van ze verwacht en welke taken deze op zich neemt. Gedurende de periode van februari 2015 tot en met februari 2016 is er regelmatig persoonlijk contact geweest om betrokkenen van het onderzoek op de hoogte te houden en de interventies bij te stellen. Omdat er sprake is van actieonderzoek (Schuman 2009) worden interventies ingezet naar aanleiding van de uitkomsten van de beginsituatie, tussenevaluatie en eindevaluatie. Dit in combinatie met de vragenlijsten en het interview. Door alle gegevens te verzamelen en te koppelen aan de theorie en praktijk wil ik antwoord krijgen op mijn onderzoeksvraag en de deelvragen.

Ethische aspecten

Doordat er gebruik wordt gemaakt van actieonderzoek (N=1) (Schuman, 2009), de regulatieve cyclus van Strien(1984), is het van belang extra goed op te letten dat er sprake is van veiligheid. De leerling en zijn ouders moeten het gevoel hebben dat ze alles kunnen zeggen zonder dat daar consequenties aan vast zitten. De handelingen van de onderzoeker moeten zuiver en transparant zijn. Hier wordt voor gezorgd door alle handelingen en uitkomsten te bespreken met betrokkenen. Er moet duidelijk zijn op welk moment er welke keuzes gemaakt worden, in welke fase de onderzoeker bezig is en naar welke gegevens op dat moment gezocht wordt (Pring, 2000).

Daarnaast zal de onderzoeker zich betrouwbaar, vriendelijk, respectvol en geduldig opstellen. Binnen het onderzoek kan er sprake zijn van macht. Posities van betrokkenen kunnen veranderen tijdens het onderzoek (De Lange et al. 2011).

Daardoor maakt praktijkgericht onderzoek kwetsbaar. Hiervoor zal regelmatig feedback gevraagd worden aan de leerling, zijn ouders, de intern begeleider en de leerkrachten. Des te opener de houding van de onderzoeker zal zijn, des te beter zal het proces kunnen verlopen. De onderzoeker staat open voor kritische opvattingen en opmerkingen, belang hechtend aan een transparante communicatie en een systematische gerichtheid op het vinden en presenteren van bewijsmateriaal (Pring,

2000). Denk hierbij aan de open vragen in de vragenlijsten en het interview. Mede door de samenwerking met de betrokkenen van het onderzoek, de studiebegeleidster en critical friends zullen bovenstaande punten gewaarborgd blijven. Mijn critical friends zijn belangrijk voor mij. Zij laten me telkens kritisch kijken naar mijn stuk. In bijlage 8 wordt omschreven wat er met welke feedback is gedaan.

Onderzoeksplanning

Periode	Actie	betrokkenen
februari 2015	Gesprek ouders /vaststelling onderwerp.	Onderzoeker / ouders
juni 2015	Gesprek ontvangende school.	Onderzoeker / leerkrachten
Vanaf juni 2015	Literatuurstudie.	Onderzoeker
Vanaf augustus 2015	Gesprek met betrokkenen / beginsituatie.	Onderzoeker / ouders / leerling / school / studiebegeleidster
Vanaf september 2015	Inzetten onderzoeksmethoden en invullen enquêteformulieren. Observatie in de klas. Bespreken van interventies met leerkrachten.	Onderzoeker / leerling / ouders en leerkrachten.
Oktober 2015	Leerkrachtendag TOS.	Onderzoeker / leerkrachten.
Vanaf oktober 2015 – maart 2016	Invullen van enquêteformulieren. Houden van interview. Observaties in de klas. tussenevaluatie / Bespreken van interventies met leerkrachten.	Leerling / ouders / onderzoeker en leerkrachten.
Vanaf januari 2016 – maart 2016	Eindevaluatie. Verwerken van alle onderzoeksgegevens	Leerling/ ouders / onderzoeker / en leerkrachten

Onderzoeksmethoden	Gebruikt voor deelvraag:			
	1a	1b	2.	3.
Vooronderzoek theoretisch kader	X	X	X	X
Vragenlijsten leerling	X	X		
Vragenlijsten ouders	X	X	X	
Interview leerling	X	X		X
Interview ouders	X	X	X	X
Interview leerkrachten en IB-er		X		X
Observaties	X	X		X

Opbouw van het onderzoek							
Wanneer:			Maand:				
		Juni	september	oktober	november	december	januari
Wat wordt ingezet ?	Gesprek ouders	X	X				
	Vragenlijst leerling			X	X	X	X
	Vragenlijst ouders				X		X
	Interview leerling					X	
	Interview ouders					X	
	Gesprek leerkracht en IB-er	X	X		X		X
	Observaties	X	X		X		X

- **Vragenlijsten**

De vragenlijsten zijn door de onderzoeker samengesteld in combinatie met de theorie van De Lange et al. (2011). Naar aanleiding van de theorie over de enquete-vragenlijsten zijn de vragen geformuleerd. Daarnaast heeft de studiebegeleidster een begeleidende rol gehad. Een aantal vragen zijn gesloten en een aantal zijn open. Dit geeft een meerwaarde voor het trekken van conclusies op het eind van het onderzoek. Zeker omdat er sprake is van $N=1$ zijn de open vragen een manier om meer verduidelijking over de onderzoeksvraag te krijgen (De Lange et al., 2011 p.189). De eerste vragenlijst heeft één vraag die bij latere vragenlijsten niet meer terug komt (vraag 2, bijlage 1). Deze vraag heeft betrekking op de eerst gestarte maand in het schooljaar. De andere vragenlijsten zijn identiek. Dit maakt het registreren van de antwoorden betrouwbaar en valide (De Lange et al. 2011, p.62).

- **Open observaties**

De open observaties hebben een inductief karakter, wat wil zeggen dat er gekeken wordt naar de praktijk (Schuman et al. 2011). De onderzoeker kijkt in een open situatie wat zich voordoet in de klassensituatie. Vaak is het zo dat meer ongestructureerde, meer open instrumenten, meer valide zijn (De Lange et al., 2011). Bij open observaties kan de onderzoeker, wat er gezegd wordt of aan gedrag geregistreerd, veel meer laten afhangen van wat er door de onderzochte persoon wordt ingebracht (De Lange et al. 2011). Juist omdat het maar om één persoon in het onderzoek gaat ($N=1$), maakt dit het onderzoek meer valide. Het komt vaak dichterbij het werkelijke verschijnsel dat bestudeerd wordt en bij de persoonlijke zingeving van de bestudeerde subjecten (De Lange et al., 2011) Tijdens deze open observaties wordt binnen het kijkkader specifiek gelet op: het contact met de leerkracht vanuit de leerling, de onderlinge verhoudingen tussen de onderzoeksleerling en zijn medeleerlingen en zijn non-verbale gedrag in de klas. Vanuit deze open observatie wordt bekeken welke inzichten dit biedt en van daaruit ontstaan interventies. De focus ligt op het leerlingengedrag (van onderzoeksleerling en leerlingen uit de klas) in combinatie met het gedrag van de groepsleerkracht. Nadeel van deze open observaties kan zijn dat het subjectieve beeld van de onderzoeker de gegevens beïnvloedt. De onderzoeker observeert en registreert. Hier moet rekening mee gehouden worden bij de interpretaties van de gegevens. Dit

wordt ondervangen door de intern begeleider mee te laten kijken met het gestelde kijkkader.

- **Semigestructureerd interview**

Het semigestructureerde interview wordt ook wel kwalitatief interview genoemd (Dingemanse, 2015). Hierbij is er sprake van een algemeen interviewschema met vooropgestelde vragen maar hier mag wel van afgeweken worden. Zo kan de onderzoeker doorvragen als de leerling iets interessants zegt of een toelichting geven op een andere vraag. Hierdoor krijgt de onderzoeker meer gedetailleerde informatie waardoor het een kwalitatief karakter blijft hebben. Van de interviews worden geluidsopnamen gemaakt. In een later stadium zullen deze geluidopnames worden uitgeschreven(transcriberen). De antwoorden zullen samenvattend worden weergegeven waarbij wordt geanalyseerd wat de antwoorden op de vragen zijn. De vragen worden weergegeven in hoofdstuk vier.

Onderzoekopbouw

In het schema op blz. 24 is af te lezen wanneer er welke onderzoeksmethoden worden ingezet om tot dataverzameling te komen. In augustus 2015 wordt er een observatie in de klas gedaan als beginsituatie. In november volgt er een tussenevaluatie door een tweede observatie en een gesprek met de leerkracht en intern begeleider en ouders. De leerling krijgt maandelijks een vragenlijst om in te vullen. In de vragenlijsten zullen ook open vragen staan zodat er ruimte is voor opmerkingen / aanvullingen en suggesties. Door de onderzoeker is hiervoor gekozen omdat de leerling zo de ruimte krijgt om onbesproken zaken toch te laten weten. Door de observaties in de klas kan het proces gevolgd en tussentijds gesteld worden. Tijdens het onderzoek zullen er drie momenten plaatsvinden waarbij er met leerkracht en IB-er zal worden gesproken om zo interventies te kunnen plegen om verder tegemoet te komen aan een zo positief mogelijke overstap. In januari 2016 vindt een eindevaluatie plaats waarbij de bevindingen van school, de ouders en de leerling in beeld zullen worden gebracht. Ieders bevindingen worden gehoord en er zullen aanbevelingen kunnen worden gedaan door de onderzoeker aan de betrokkenen en het werkveld van de onderzoeker.

Hoofdstuk 4 Data-analyse en resultaten

In het volgende hoofdstuk zullen de resultaten van het onderzoek verder uitgewerkt worden.

Voor het verzamelen van data is er gebruik gemaakt van vijf methodieken:

- Open observaties
- Vragenlijsten
- Semigestructureerd Interview
- Vaststellen beginsituatie, tussenevaluatie en eindevaluatie
- Gesprekken met IB-er / leerkracht

Voor het doen van de beginsituatie is van de volgende bronnen gebruik gemaakt:

Oriënterend gesprek met ouders, vragenlijst ouders, gesprek met IB-er en leerkracht, observatie in de klas, vragenlijst leerling.

In februari 2015 heeft er een gesprek plaatsgevonden tussen ouders en de leerkracht (tevens onderzoeker). Er werd medegedeeld aan ouders dat hun leerling overgeplaatst kon worden naar regulier onderwijs. De cognitieve vaardigheden zagen er zo goed uit en de TOS was zo dusdanig opgelost dat blijven op intensief onderwijs geen optie meer was. Er zal nazorg geboden worden zoals in de standaardprocedure geldt.

Beginsituatie

Ouders en ontvangende school (februari 2015 en september 2015)

Ouders geven aan dat ze:

- twijfels hebben of de overstap gaat slagen.
  - zich afvagen of hun zoon zich sociaal-emotioneel wel gaat redden in zo'n grote klas.
  - twijfels hebben over de snelheid waarmee het onderwijs wordt gegeven.
- (Bron: vragenlijst september 2015)

De ontvangende school (leerkrachten en IB-er) :

Heeft als visie en missie: “Op 't Palet komen alle leerlingen uit de verf” (schoolgids basisschool 't Palet 2015-2016). Zij geven aan dat:

- De overstap mogelijk zou moeten zijn gezien de cognitieve gegevens.
- Begeleiding vanuit de ambulante dienst minimaal 12-20 uur dient te zijn ter ondersteuning van IB-er en leerkrachten.
- School ondersteuning nodig heeft bij positief laten starten van deze TOS leerling. Zij meer willen weten over de TOS problematiek om beter op de onderwijsbehoeften van de leerling in te kunnen spelen.
- Dat er één keer in de drie maanden een gesprek plaats vindt tussen leerkrachten, leerling, ouders, IB-er en ambulant begeleider om interventies in te zetten om het welbevinden en de resultaten van de leerling nog beter te laten verlopen (Bron: gesprek ambulant begeleider (tevens onderzoeker) en school, juni 2015).

Beginsituatie met de leerling (september 2015):

Observatie in de klas

Leerling zit vooraan in de klas. Hij zit naast een jongen. De leerling vertelt en geeft reacties op de verhalen van andere leerlingen. Hij stelt geen verduidelijkingsvragen (1).

De leerlingen uit de klas stellen vragen aan hem.

De leerling is gericht op de leerkracht.

De leerling gaat bij het vertellen van een verhaal niet altijd uit van de voorkennis van de ander en stemt dit ook minder goed af (2).

De leerling is taakgericht.

Hij beweegt zich vrij door de klas en lijkt zich op zijn gemak te voelen.

Hij durft vragen te stellen aan de leerkracht. Dit zijn zowel nieuwe vragen als verduidelijkingsvragen.

Uit de observatie komen twee punten naar voren:

1. Naar aanleiding van gesprekken met andere leerlingen stelt de leerling nog geen verduidelijkingsvragen. Hierdoor lijken gesprekken kortdurend en weinig van inhoud te zijn. Gezien wordt dat klasgenoten weglopen als er geen gesprek meer plaats vindt.

2. De leerling stemt zijn voorkennis niet altijd af met de ander waardoor het kan zijn dat hij minder snel wordt begrepen. Door de observant/onderzoeker is gezien dat leerlingen eerder in het dialoog afhaken.

Zowel moeder, leerling en leerkracht geven aan dat de leerling nog niet afsprekt met andere leerlingen om te spelen (3). Er zullen interventies worden ingezet op deze drie punten.

Vragenlijst leerling (september/oktober 2015):

Leerling voelt zich de smiley 😊 op de vragenlijst. Hij geeft aan dat hij zich geen zorgen heeft gemaakt bij de overstap naar de nieuwe school. Hij vindt het fijn dat hij niet meer met een taxi naar school hoeft. Rekenen gaat nog niet goed. Hij heeft nog geen vriendjes op deze school. Alleen de juffen in de klas kunnen hem helpen als hij ergens moeite mee heeft. De juffen zorgen ervoor dat hij zich voelt zoals aangegeven bij de smiley. Hij heeft geen tips voor andere leerlingen die naar een andere school gaan.

Interventies (1)

Ouders:

- Ouders zorgen dat de leerling minimaal één keer per twee weken met een leerling uit de klas kan afspreken bij hun of bij de leerling thuis. Moeder geeft door aan de leerkracht welke leerlingen dit zijn. Moeder heeft daarbij een sturende en begeleidende rol.

Leerkrachten:

- De leerkrachten zorgen ervoor dat er samenwerkende werkvormen worden ingezet zodat de klasgenoten deze nieuwe leerling beter leren kennen.
- In november gaan leerkrachten en IB-er naar een voorlichtingsmiddag over TOS. Zij krijgen er informatie over de stoornis en zij nemen deel aan een belevingscircuit (beiden verzorgd door de onderzoeker). Zo kunnen ze nog beter inspelen op de onderwijsbehoeften van de leerling.
- De leerling krijgt iedere acht weken een nieuwe plek in de klas naast een andere leerling waar hij op dat moment mee speelt in de thuissituatie. Eén leerling uit het vorige groepje blijft constant.

Ambulant begeleider:

- De ambulant begeleider verstrekt tips aan de leerkrachten hoe ze de communicatie tussen de leerling en zijn klasgenoten kunnen verbeteren.
- De ambulant begeleider leert de onderzoeksleerling communicatieve vaardigheden waarbij hij leert rekening te houden met de voorkennis van de ander. Daarnaast krijgt hij conceptzinnen aangeboden die hij in kan zetten bij het stellen van verduidelijkingsvragen.

Zowel ouders, leerkrachten als leerling geven vlak voor de tussenevaluatie aan dat : Het sturen van het spelen met andere leerlingen lukt. De leerling kan zelf aangeven met welke leerlingen hij graag speelt. Hij kiest vaak dezelfde leerlingen uit. Moeder probeert hierin te sturen maar de afspraken die dan gemaakt worden zijn maar van korte duur. Leerkrachten zien dat de leerling in de klas meer van zichzelf durft te laten zien en niet alleen de leerkracht meer nodig heeft om hulp aan te vragen. De leerling blijft nog wel redelijk op zichzelf en kan soms stil en teruggetrokken reageren.

Tussenevaluatie en interventies (2)

Vragenlijst ouders:

Ouders geven aan dat hij zich prettig voelt op 't Palet. Het is nu eind van het jaar (december 2015) en ze merken dat hij moe is er daardoor prikkelbaarder. De onderzoeksleerling vindt het leuk om vaker af te spreken. Hij heeft nu drie vriendjes. Dit is meer dan op de intensieve school het geval is geweest. Hij vindt het rekenen nog lastig. Ouders geven aan dat zowel leerkrachten als de hulpjuf en ouders helpen om hierin verder te komen.

Interview ouders:

Het interview is, in overleg met de studiebegeleidster, alleen uitgeschreven op de belangrijkste punten. De geluidsopname staat in bijlage 7.

O=onderzoeker

M=moeder

....= een stukje verder in het interview

O: Wat heeft het gesprek in februari met jullie gedaan tot de start in augustus op 't Palet?

M: Je mededeling overviel me.....dat ie naar het gewone onderwijs zou gaan, toen dacht ik huh, dat kan toch niet? Wel fijn dat ie 't goed doet maar basisonderwijs, ja. Ik

hou m'n hart vast dat het gaat zoals jullie voorspeld zouden hebben. De groepen zijn groter, voelt hij z'n eigen wel prettig, snellere methoden .....maar in het kader van Passend Onderwijs, we moesten toch.

O: Ja.....

M: We hebben nog even getwijfeld, halverwege het schooljaar of aan het begin van het nieuwe schooljaar. Dus dan maar helemaal er voor gaan!

O: Dus geef je wel aan dat als je overstapt, dan aan het begin van het nieuwe schooljaar.....

O: Hoe voelt J. zich nu op 't Palet?

M: Ik heb het idee dat ie z'n eigen wel heel prettig voelt op 't Palet. Dat ie ook echt het gevoel heeft dat ie kan afspreken na school.

O: Mm'

M: En dat was voorheen ook wel maar dan moest je het echt gaan plannen. Door de regels van de taxi's werd het lastiger.

O: Ja, oké.

O: Wat is echt veranderd nu hij op 't Palet zit?

M: Als ie de kans krijgt spreekt hij nu iedere dag af.

O: Dat is dan wel veranderd want dat was eerst nooit zo. Hij wilde het liefst alleen spelen.

M: Ja, dat is inderdaad veranderd. Ik moet ook nu af en toe de rem erop houden.... Hij speelt nu ook bij andere leerlingen, dat was voorheen nooit.....

O: Wie denken jullie dat ervoor gezorgd heeft dat hij zich zo voelt zoals het nu gaat op het Palet?

M: Ik heb er hier drie opgeschreven: de juffen, de leerlingen en hijzelf.

O: Ja, dat is een hele belangrijke. Dat is alles bij elkaar.

Gesprek ontvangende school en leerkracht:

School geeft aan dat de maandelijkse ondersteuning vanuit cluster 2 door de ambulant begeleider (de onderzoeker) erg waardevol is. Het houdt de leerkrachten scherp bij het handelen en het zorgt ervoor dat ze bij vragen direct contact met deze persoon op kunnen nemen (via app, mail of telefoon). De communicatieadviezen die gegeven zijn door haar, zijn meegenomen in de klassensituatie. Ze hebben deze adviezen visueel gemaakt voor alle leerlingen in de klas op het whiteboard. De studiemiddag over TOS en het belevingscircuit hebben voor veel verduidelijking

gezorgd. Hierdoor spelen ze nog beter in op de onderwijsbehoeften van de leerling. CITO toetsen worden nu digitaal aangeboden voor deze leerling in de hoop dat de rekenvaardigheden hierdoor beter te toetsen zijn. Het verwerken van grote delen auditieve informatie is lastig voor de leerling.

Vragenlijst leerling oktober en november:

Leerling geeft aan dat hij zich 😊 voelt in de klas. Meten met een liniaal gaat beter op 't Palet. Rekenen blijft moeilijk voor hem (vooral het automatiseren van de tafels). Hij heeft nog steeds drie vriendjes. De juffen en mama helpen hem met werk dat hij moeilijk vindt. De juffen én de leerlingen zorgen ervoor dat hij zich voelt zoals bovenstaande smiley. Hij heeft geen tips voor andere leerlingen die naar een andere school gaan.

Interview leerling december 2015:

O = onderzoeker

J= Jochem

O: Maakt het verschil eigenlijk, tussen Talent en 't Palet?

J: Meer vrienden.

O Meer vrienden.

J: In de buurt.

O: Oké. Want hoe was dat op Talent?

J: Ja, komen allemaal uit een andere richting. ....

O: Wat is nou juist zo fijn dat je dichtbij elkaar woont? Maakt het dat voor jou makkelijker?

J: Ja.

O: En spreek je dan ook vaker af na schooltijd?

J: Ja.....

O: Dus met die Stan speel je veel en met de andere Stan speel je veel. En zijn er nog meer leerlingen waarmee je nog veel speelt?

J: Joeri. ....

O: Hoe gebeurt dat eigenlijk, dat afspreken?

J: Als wij eh...als de papa en mama er niet staan van Joeri , dan spreken wij af, dan gaat ie naar huis om te vragen en hij zegt helemaal niks en eh, dan weten we ook helemaal niet dat hij komt of niet.

O: O, dus das nog niet zo handig afgesproken.

J: Nee...

O: En heb je daar al een oplossing voor bedacht?

J: Ja, meefietsen dan gewoon.....

O: Als je mag kiezen tussen een speciale school als Talent en een school dicht bij huis, zeg je, kies je toch voor een school dicht bij huis. Maar waarom vind jij dat zo?

J: Dan hoef je niet met de taxi en dan eh, geen file.

Observatie in de klas:

Leerling zit in het midden van de klas, aan de buitenkant. Er zit een jongen naast hem. Leerling doet mee met de les. Heeft interactie met de leerkracht. Regelmatig zijn er overlegmomenten tussen de onderzoeksleerling en zijn buurman. Tijdens de vrijere situaties in de klas is de leerling nog wat op zichzelf (geen objectieve constatering). Leerkracht visualiseert haar uitleg met het digibord. De leerling luistert en gaat zelfstandig aan de slag na de uitleg. Leerling werkt in stilte. Vragen vanuit de leerling worden door de leerkracht beantwoord.

Naar aanleiding van bovenstaande methodieken, zijn er een tweetal punten naar voren gekomen om aan te werken:

- 1. Het uitluisteren en verwerken van auditief gegeven informatie.
- 2. Het stimuleren van contacten met andere leerlingen in de vrijere situatie.

Ambulant begeleidster geeft de volgende adviezen ten aanzien van het auditief verwerken (Bishop, 2006):

- Geef korte opdrachten.
- Geef niet meer dan twee opdrachten tegelijk.
- Laat deze opdrachten herhalen door de leerling.
- Visualiseer de opdrachten de eerste tijd op het bord of op zijn tafel.
- Breid dit langzaam aan uit naar drie opdrachten, vier etc.

Voor het stimuleren van contacten in de vrijere situaties gaan de leerkrachten met de leerling mee tijdens het speelkwartier. Daar observeren ze en stimuleren hem om mee te doen met een spel naar zijn keuze. In eerste instantie heeft de leerkracht een begeleidende maar zeker ook sturende rol.

Eindevaluatie

Gesprek ouders:

Ouders geven aan dat hun zoon lekker in zijn vel zit en zich prettig voelt. Als hij moe is, is hij prikkelbaarder. Hij heeft nu meerdere vriendjes om mee te spelen. Hij spreekt vaker af. Het rekenen gaat nog niet goed. Hij zegt snel dat hij het niet kan of niet snapt. Hij heeft aan dat zowel de juffen, de hulpjuf en zijn ouders hem het beste kunnen helpen. Hij voelt zich prettig door de juffen, de leerlingen en door zijn eigen houding.

Hij heeft nu zijn eerste uitnodiging voor een kinderfeestje ontvangen ! Ouders hebben er nu vertrouwen in dat het goed blijft gaan.

Gesprek leerkracht en IB-er:

De leerling doet het goed. Zit goed in zijn vel. Speelt sinds twee maanden altijd met een groepje verstoppertje. Kan het goed verwoorden als er iets gebeurt wat volgens hem niet in orde is. In zijn auditieve verwerking is hij enorm gegroeid. Voor kerst deed de leerkracht altijd een dubbelcheck. Nu is dit niet meer nodig. In onveilige situaties kan hij soms nog in lichte paniek raken en zoekt dan hulp bij de leerkracht. Het automatiseren van tafels blijkt een probleem. Hij mag nu werken met een tafelkaart voor de sommen die niet geautomatiseerd zijn. De leerling heeft een mooie groei doorgemaakt zowel thuis als op school als sociaal-emotioneel.

Observatie leerling:

Leerling zit in het midden van de klas naast een jongen. Hij werkt zelfstandig en luistert aandachtig naar de leerkracht. In vrijere situaties richt de leerling zich tot twee andere leerlingen en luistert. Soms stelt hij een verduidelijkingsvraag tussendoor. De conceptzinnen zoals eerder aangeboden tijdens de eerste interventie komen hierbij terug. Tijdens het buiten spelen doet de leerling mee met een aantal leerlingen uit zijn klas met verstoppertje. De omgang met de andere leerlingen lijkt normaal te verlopen. Tijdens het naar binnen gaan ontstaat er nog een kort gesprekje met een medeleerling.

Vragenlijst leerling december en januari:

Leerling geeft aan dat hij zich 😊 voelt in de klas. Hij schrijft erbij dat de smiley voor hem betekent fijn en leuk. Het rekenen met de liniaal blijkt nog steeds goed te gaan. Hij vindt rekenen en tafels nog steeds moeilijk. Hij geeft aan dat hij nu twee vriendjes heeft. Als hij hulp nodig heeft dan vraagt hij dat bij zowel leerkracht als hulpjuf, klasgenootje of vriendje of bij mama. De leerling geeft aan dat zowel de juffen als de leerlingen ervoor zorgen dat hij zich bovenstaande smiley voelt.

Hoofdstuk 5 conclusies

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de onderzoeksvragen en de daarbij behorende deelvragen. Er heeft een kritische terugblik plaatsgevonden. Tot slot zijn er aanbevelingen gedaan.

Deelvraag 1a:

Welke veranderingen ervaart een leerling met TOS aan zijn overgang van een intensief- naar reguliere setting?

Uit het onderzoek is gebleken dat de leerling geen angst heeft ervaren om de overstap naar een reguliere setting te maken. Hij heeft in de klas vooral problemen op specifiek cognitief gebied (rekenen), zijn zelfstandigheid en het maken van vriendschappen ervaren. Uit de vragenlijsten komt naar voren dat de leerling zich fijn voelt in zijn nieuwe leeromgeving. Hij heeft ervaren dat hij meer vriendjes heeft gekregen dan op het speciaal onderwijs. Hij is blij dat hij niet meer met de taxi hoeft en zelf naar school mag fietsen.

Deelvraag 1b:

Welke veranderingen ervaren ouders aan de overgang van een intensief - naar een reguliere setting, kijkend naar zichzelf en hun leerling ?

De ouders hebben ervaren dat hun zoon het leuk vindt om af te spreken met andere leerlingen. Zij zien dat hij meer vriendjes heeft gekregen dan op de andere school. De leerling is minder moe. De rekenmethode is anders wat soms zorgt voor kleine problemen. De ouders hebben vanaf het begin aangegeven dat de leerkracht ,de

ouders en de ambulant begeleider spelen een belangrijke rol bij het uitzetten van interventies gericht op TOS en de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerling. Ze hebben er nu vertrouwen in. Dit was in het begin wel anders.

Deelvraag 2:

Kunnen de ambulant begeleider en de leerkracht een bijdrage leveren aan het welbevinden van een leerling?

Ja, doordat leerkrachten en ambulant begeleider elkaar regelmatig zien, kunnen moeilijkheden sneller worden aangepakt. Leerkrachten en ouders hebben met aansturing van de ambulant begeleider veelvuldig ingezet op het stimuleren van het maken van vriendjes. Daarbij is de coaching van de ambulant begeleider van grote waarde geweest.

Deelvraag 3:

Welke kwaliteiten moet de ontvangende school bezitten om de overgang zo optimaal mogelijk te laten verlopen waarbij er rekening wordt gehouden met de onderwijs- en ondersteuningsbehoeften van de leerling en school ?

School moet vertrouwen hebben in het maken van de overstap. School laat een actieve houding zien ten aanzien van het willen leren over de problematiek cluster 2 door middel van een studiemiddag en het beleven van de belevingsbox cluster 2. Leerkrachten staan open voor begeleiding van de ambulant begeleider voor zowel leerling als leerkrachten. De intern begeleider kan inzichtelijk maken voor leerkrachten welke begeleiding de leerling nodig heeft t.a.v. onderwijsbehoeften. Het onderzoek maakte ook duidelijk dat professionalisering van leraren vraagt om een investering in tijd (Swet, 2010)

Onderzoeksvraag:

Hoe kan ik, in mijn rol als ambulant begeleider, bijdragen aan een succesvolle overstap van een TOS leerling in de overgang van een intensieve -naar een reguliere setting ?

In de afgelopen acht maanden is er zeer intensief contact geweest tussen de ambulant begeleider (tevens onderzoeker), de leerling, de ouders, de leerkrachten

en de intern begeleider. Zeker maandelijks was er contact maar de eerste maanden ook vaker. Hierdoor konden kleine problemen snel aangepakt worden zoals het maken van digitale citotoetsen, het attenderen van de leerling door een non-verbaal signaal. Ouders zijn aan de hand meegenomen en zo door het proces geleid. Ouders en school voelden zich gesteund en gehoord door de ambulant begeleider. Dit was merkbaar uit de mailtjes en de appjes die werden ontvangen door de ambulant begeleider. De ambulant begeleider pleegde veelvuldig overleg met de intern begeleider en de leerkrachten en zij bleek een brug tussen ouders en school. De expertise op cluster 2 niveau is een hele belangrijke ondersteuning geweest voor de leerkrachten en de leerling. Door de voorlichting werd een eerste basis gelegd voor een goede overdracht.

- Het geven van voorlichting vóór de start van het schooljaar door de ambulant begeleider en voorlichting geven tijdens het schooljaar op het gebied van TOS en TOS beleving is van groot belang.
- De ambulant begeleider creëert inzicht in de problemen die zich voordoen door middel van methodieken die zijn ingezet, zowel bij ouders, school en de leerling. Vervolgens kunnen er makkelijker interventies gepleegd worden.

Conclusie

Uit de eindmeting komt naar voren dat er geconcludeerd kan worden door zowel leerling, ouders en school dat de overgang van een intensieve naar een reguliere setting goed is verlopen en dat er een mooie ontwikkeling bij de leerling, school en ouders heeft plaatsgevonden. Door het overdragen van kennis cluster 2 van de ambulant begeleider naar de leerkrachten en ouders, worden valkuilen met een leerling met TOS beter ondervangen. Een nieuw inzicht is dat school heeft aangegeven dat zij nu capabeler worden in het signaleren van TOS bij andere leerlingen op deze school. Actieonderzoek is op deze school een goede strategie gebleken om dingen die op school spelen systematisch aan te pakken en te verbeteren. Het aantal uren nazorg dat nu vaststaat vanuit het arrangement schieten tekort. Nazorg komt overeen met 12 -20 uur op jaarbasis terwijl dit onderzoek zeker tussen de 55-60 uur op jaarbasis uit zal komen. Op het gebied van zelfstandigheid zou nog sterker kunnen worden ingezet door de ambulant begeleider. Hier ligt een aandachtspunt voor de toekomst. Door het groeiende aantal vriendjes en het

zelfstandig afspreken met klasgenoten, kan verondersteld worden dat de leerling sociaal-emotioneel is gegroeid. De interventies hebben hiertoe bijgedragen. Het stellen van vragen door de leerling aan de hoeveelheid personen en de persoon in functie in zijn leeromgeving, is gestegen. Hij heeft gemiddeld drie vriendjes. Hiermee kan verondersteld worden dat het welbevinden van de leerling is toegenomen. Verondersteld kan worden dat de leerling competent is in het maken van vriendschappen, door zich autonoom op te stellen in relatie met de leerlingen uit zijn klas. Hierdoor wordt verondersteld dat de zelfdeterminatietheorie van Deci en Ryan (1986) bij deze leerling klopt.

Na afronding van het onderzoek kan worden meegenomen dat het onderzoek, gebaseerd op één leerling, minimaal is. Dit gegeven was van tevoren al bekend maar omdat de leerling bij mij zowel bekend was in de klassensituatie en nu binnen de ambulante begeleiding, is er toch voor deze vorm gekozen. Het objectief verwerken van de gegevens bleek moeilijker dan verwacht. Advies zou zijn om bij vervolgonderzoek te gaan voor een grotere onderzoeksgroep waarbij de gegevens meer kwantitatief (De lange, 2011) kunnen worden weergegeven.

Aanbevelingen en/of vervolgstappen

Tijdens dit onderzoek ben ik me ervan bewust geweest dat de meting bij één leerling minimaal is. Het gaat hierbij om kwalitatieve gegevens die snel subjectief worden weergegeven. Toch ben ik van mening dat ik middels dit onderzoek voor deze leerling wel de mening van Schuman (2009) kan weerleggen waarin hij schrijft dat: "... veel scholen de aanname van speciale leerlingen niet durven te garanderen." Ik ben van mening als de interventies ingezet zouden worden zoals in mijn onderzoek is gedaan, school, de leerling en zijn ouders beter gevolgd zou kunnen worden. Hierdoor kunnen school en ambulant begeleider sneller tot actie overgaan waardoor het welbevinden van de leerling kan verbeteren. School en ouders weten welke persoon ze kunnen aanspreken en voelen zich niet alleen staan in deze overstap. Mijn aanbevelingen zijn:

- Minimaal verdubbeling van het aantal uren nazorg zou beter zijn om de overstap van intensief- naar regulier onderwijs beter te kunnen begeleiden. School, leerling en ouders kunnen zo structureler worden gevolgd.

- De leerkrachten volgen een TOS studiedag inclusief belevingsbox zodat zij de problematiek van TOS zelf ervaren en daardoor nog beter in kunnen spelen op de behoeften van de leerling.
- Het is belangrijk om te bouwen aan de relatie tussen leerling, ouders, school en ambulant begeleider. Als de lijntjes kort zijn dan weet iedereen elkaar snel te vinden.
- Wellicht dat de stap van intensief- naar regulier onderwijs eerder gemaakt zou kunnen worden als er een betere, langdurigere begeleiding zou zijn. Hierbij hoeft dat geen aanspraak te worden gedaan op een arrangement maar op uitbreiding van nazorg-uren.

Naar aanleiding van dit onderzoek is er meer duidelijkheid wat betreft de hulpmiddelen / interventies die nodig zijn om een leerling met een TOS positief te plaatsen binnen regulier onderwijs. Dit onderzoek heb ik in mijn team gepresenteerd en samen zijn we tot de conclusie gekomen dat het onderzoek een waardevolle bijdrage heeft opgeleverd binnen het werkveld.

Literatuurlijst

- Aalsvoort, G. M. van der & Eendhuizen K. J. (2005). *Functionele indicatiestelling: internationale literatuurstudie en mogelijke proefstudies in opdracht van NWO-BOPO*. Universiteit Leiden, afdeling orthopedagogiek.
- Baarda, B. (2009). *Dit is onderzoek!* Handleiding voor kwantitatief en kwalitatief onderzoek. Groningen: Noordhof Uitgevers BV.
- Bishop, D.V.M. (2006). *What causes Specific Language Impairment in children?* Current directions in psychological science, 15 (5), 217-221.
- Boerman, R.(2008). *Hoe een ambulant begeleider voor beweging zorgt*. VHZ. Pag.15-18.
- Brandwijk, S., Haar, L. ter, Kruijk, M., Olthof, J (2013). *Speciaal in taal*. Leerlingen met ernstige spraak- en/of taalmoeilijkheden in het onderwijs: de kenmerken en het verloop van hun taalontwikkeling.
- Bruin, de. M.(2013) *Welbevinden*. <https://www.ensie.nl/maj-de-bruijn/welbevinden>, geraadpleegd op 6 februari 2016
- Bruïne, E., Veraert, H., Harink, F., Riezebos - de Groot, A., Ven, A. van de. (2011). *Bronnenboek Onderzoeksstrategieën*, LEOZ.
- Bruininks, A.C.(1996). *Ze doen het niet expres. Aanpak bij aandachtsstoornissen en hyperactiviteit*. Utrecht:SWP.
- Buurman, H., Gerritsen, B., Hinkema, A.(2013) *Geef me de vijf*. Kentalis.
- Constandse-vanDijk,C., Elzer, M. & Mildenberg ,M. (2007). *Altijd Taaltijd. Over communicatie en moedertaalverwerving*. Utrecht: Agiel.
- Constant, D., Kiesler, S., Sproull, L.(1994). *What's mine is ours, or is it? A study of attitudes about information sharing*. Pittsburgh, Pennsylvania: Carnegie Mellon University.
- Daal, J. van & Gaag, R.J. van der (2007) *Gedragsproblemen bij leerlingen met ernstige taalspraak-ontwikkelingsproblemen ; diagnostiek, integratieve behandeling en follow-up*. Van horen zeggen 3.
- Deci, E., Ryan, R.(2002). Overview of Self-Determination Theory: An Organismic Dialectical Perspective, in *Handbook of Self-Determination Research*", pp. 3-34, Rochester.
- Dingemanse, K. (2015) *soorten interviews*. Gepubliceerd op 8 september 2015.

- European Agency for Development in Special Needs Education (2012). Special Needs Education Country Data 2012. Odense, Denmark: European Agency for Development in Special Needs Education.
- Evans, R. (1996). *The human side of school change – Reform, resistance and the real-life problems of innovation*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Fullan, M. (2001, 3e druk). *The new meaning of educational change*. New York: Teachers College Press.
- Gerrits, E. & van Niel, E. (2012). *Taalachterstand of taalontwikkelingsstoornis*. Logopedie en Foniatrie, 11, 6-11.
- Goorhuis-Brouwer, S.M., A.M. Schaerlaekens. (2006). *Handboek taalontwikkeling, taalpathologie en taaltherapie bij Nederlandssprekende leerlingen*. Utrecht: de Tijdstroom.
- Greven, L.(2007). *Passend Onderwijs als uitdaging*. (VHZ april 2007)
- Harinck, F.(2007). *Basisprincipes praktijkgericht onderzoek*. Antwerpen- Apeldoorn; Garant.
- Inspectie van het Onderwijs (2009). *Cluster 2, de kwaliteit van het onderwijs in Cluster 2*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- Johnson, C., Beitchman, J., Young, A. et al.(1999). Fourteen-year follow up of children with and without speech/language impairments; speech/language stability and outcomes. *Journal of speech, Language and Hearing research*, 42, 744-760.
- Koninklijke Kentalis (juni 2011). *Kenniskoffer, 1 leerkracht (S)VO ESM /ASS*. Kentalis Expertise en innovatie. Interne publicatie.
- Lange, R. de, Schuman, H., Montesano Montessori, N. (2011). *Praktijkgericht onderzoek voor reflectieve professionals*. Antwerpen- Apeldoorn: Garant.
- Leonard, L.B. (1998). *Children with Specific Language Impairment*. Cambridge, Massachusetts Institute of Technology Press.
- Kallenberg, T., Koster, B., Onstenk, J., & Scheepsmma, W. (2007). *Ontwikkeling door onderzoek. Een handreiking voor leraren*. Utrecht/Zutphen: Thieme Meulenhoff.
- Kemmis, S. (2009a). *Action research as a practice-based practice*. *Educational Action Research* 17(3), 463-474.
- Kemmis, S. (2009b). *What is to be done? The place of action research*. *Educational Action Research* 18(4), 417-427.

- Kohnstamm, R.(1987). *Kleine ontwikkelingspsychologie*. Deel 1 Het jonge leerling. Bohn Stafleu Van Loghum. Houten /Zaventem 1987.
- KPC groep (oktober 2013) Maartje Reitsma, Linda Sontag, Aleid Schipper, Cees de Wit. *Speciaal gewoon*. Een vragenlijstonderzoek naar de praktijkervaringen van scholen met de terugplaatsing van leerlingen uit het (voortgezet) speciaal onderwijs cluster 4 naar regulier onderwijs. 's-Hertogenbosch: KPC Groep, in opdracht van het ministerie van OCW Oktober 2013.
- OC&W (2003). *OC&W in kerncijfers 2003*. Den Haag: SDU.
- Pont, S. (2013) *Mensenleerlingen*. Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker.
- Ponte, P.(2006). *Onderwijs van eigen makelij: procesboek actieonderzoek in scholen en opleidingen* (3^e druk). Baarn: Nelissen.
- Pring, R.(2000). *Philosophy of educational Research*. London: Continuüm.
- Robinson, R.J.(1987). The causes of language disorder : interaction and overview. In : *Proceedings of the First international Symposium on Specific Speech and Language Disorders in Children*. London: AFASIC.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). *Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being*. American Psychologist, 55, 68-78.
- Schaerlaekens, A.M.(2000) De verwerving van het Nederlands. In S. Gillis & A. Schaerlaekens (red.) *leerlingentaalverwerving. Een handboek voor het Nederlands*. Groningen: Martinus Nijhoff uitgevers.
- Schuman, H.(2007) Passend Onderwijs – pas op de plaats of stap vooruit? *Tijdschrift voor orthopedagogiek* , 46, 266-278.
- Schuman,H.(2009). *The transition to adulthood- A shared responsibility. The education of visually impaired teenagers with learning difficulties and their exclusion from mailstream schools*. Saarbrücken: DM Verlag.
- Senge, P. (2000). *Schools that learn – A fifth discipline handbook for educators, parents, and everyone who cares about education*. New York: Double Day.
- Smeets E. (2007). *Speciaal of apart, Onderzoek naar de omvang van het speciaal onderwijs in Nederland en andere Europese landen*. Nijmegen: ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.
- Stevens, L. (2004). *Zin in School*. Amersfoort: CPS.

- Stothard, S., Snowling, M., Bishop, D., Chipchase, B., & Kaplan, C. (1998). Language-impaired Preschoolers: a follow-up into adolescence. *Journal of Speech, Language and Hearing research*, 41, 407-418.
- Strik, M.H., Egtberts, G.Y. (februari 2013). *Leerlingaantallen per bestuur naar (sub) doelgroep*. Stichting Siméa. Wijziging gegevens INNOVO, teldatum 2010, 2011.
- Swet, J. van (2010). *Actie-onderzoek*. Nieuw meesterschap, 1(1), 40-43.
- Tomblin, J. et al. (1997). The prevalence of SLI in kindergarten children. *Journal of Speech, Language and hearing Research*, 40, 1245-1260.
- Unesco (1994). *The Salamanca Statement*. Salamanca, Spain, Unesco.
- UN (2006). *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*.
<http://www.un.org/disabilities/convention/> geraadpleegd 21 jan. 2016.
- Van Strien, P.J. (1984). Naar een verwetenschappelijking van de praktijk. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek XXIII*, pp.162-180.
- Victoir, A. (2010). *Hoe we leerlingen en jongeren kunnen motiveren*. Toepassingen van de zelfdeterminatietheorie. An Victoir in gesprek met Maarten Vansteenkiste. *Caleidoscoop* (22, 1), p. 6-15.
- Vislie, L. (2003). *From integration to inclusion: focusing on global trends and changes in the Western European Societies*. *European Journal of Special Needs Education*, Vol.19, no.1, pp 17-35.
- Weerdenburg, M. van, Slofstra-Bremer, C., Bonder, H. & Balkom, F. van (2009). *Veelzeggend Deel 2: De inventarisatie, een onderzoek naar de expertise van het cluster-2-onderwijs aan leerlingen met ESM*. Nijmegen: PonTeM, Centrum voor Onderzoek, ontwikkeling en innovatie voor mensen met auditieve en/of communicatieve beperkingen Nijmegen.

Websites

- https://www.lecso.nl/sites/lecso/files/site99_3_20131104123956_Onderzoeksverslag-vragenlijstonderzoek-definitief-speciaal-gewoon.pdf
geraadpleegd op 4 mei 2015
- http://sociaalemotioneel.slo.nl/thema/algemeen/gedrag_leerkracht/
geraadpleegd op 21 augustus 2015
- <https://www.scribbr.nl/onderzoeksmethoden/soorten-interviews/>
geraadpleegd op 21 augustus 2015 / 26 maart 2016

- <https://www.passendonderwijs.nl/nieuws/de-praktijk-in-cluster-2/>
geraadpleegd op 29 dec. 2015
- <http://hetleerling.org/2012/11/25/over-het-werk-van-luc-stevens-de-behoefte-aan-relatie-competentie-en-autonomie/>
geraadpleegd op 14 jan. 2016
- <https://www.google.nl/search?q=roos+van+leary&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ved=0ahUKEwjm7JOKqdTKAhUBRg8KHZI8CAQQsAQIHw&biw=1278&bih=707#imgsrc=CIBSfBOusfz7fM%3A>
geraadpleegd 31 jan. 2016
- <https://www.scribbr.nl/onderzoeksmethoden/validiteit-van-scriptieonderzoek/>
geraadpleegd 9 april 2016

Bijlagen

Bijlage 1 Verwerkingsopdracht GSE05

Datum van schrijven: 28 april 2015

Zes jaar werkte ik op een cluster 2 school in Vught. Dit is een school voor leerlingen met een taalontwikkelingsstoornis. (TOS) Sinds een paar jaar merk ik als leerkracht een grote verandering in de problematiek van de leerlingen. De problemen centreren zich niet meer alleen op hun taalontwikkelingsstoornis maar ze breiden zich steeds vaker uit naar het gedrag van de leerlingen. Waar ik binnen het werkveld voorheen alleen met TOS leerlingen eventueel in combinatie met ASS te maken had, zijn de TOS leerlingen met een gedragsprobleem nu veelvuldig aanwezig. Aan mijn handelen merk ik dat ik steeds leerling specifiek ga kijken naar hun behoeften binnen het onderwijs maar ook op sociaal-emotioneel gebied. Sinds de Master SEN ben ik veel bezig met het filmen van mijn klas en het laten filmen van mijn functioneren binnen de klas. Zo leer ik op microniveau te kijken naar de leerlingen en mijn eigen handelen. Wat me opvalt is dat ik steeds individueler ga werken. Ik probeer door middel van het ecologisch model van van Meersbergen en Jeninga (2012) te kijken naar alle factoren die met het leerling te maken hebben omdat het leerling gevormd wordt zoals hij op dit moment is. Het gedrag van het leerling wordt gevormd door de interactie met een persoon en alle aspecten uit zijn omgeving samen. Dit komt ook overeen met de zelfdeterminatietheorie van Deci en Ryan (2002). Als je dit inzicht voor ogen houdt, de leerling in combinatie met de verschillende aspecten uit zijn omgeving, dan heb je kans dat je meer grip gaat krijgen op het gedrag. Je hoopt zo ook dat de leerling een pro-sociale houding ontwikkelt. Door overvragen, onderschatten, sterk wisselende verwachtingen, uiten of negeren van algemene en specifieke behoeften kan het oplossen van de verschillende ontwikkelingsraken leiden tot sociale en / of emotionele scheefgroei met als gevolg ernstige gedragsproblemen en / of stoornissen (Van Meersbergen et al. 2014). Binnen mijn werkveld werken we vanuit de toegepaste gedragstheorie (Jeninga, 201, pp.110). Hier gaat de school uit van het principe dat gedrag bepaalt wordt door de gevolgen die het heeft. Dit houdt in dat er drie begrippen passen waardoor het gedrag wordt aan- of afgeleerd:

- Versterken
- Uitdoven

- Straffen

Het laatste item zetten wij als school liever om in belonen van het goede gedrag omdat we uit gaan van het feit dat positief gedrag makkelijk vol te houden is dan het slechte te bestraffen.

Dit schooljaar heb ik een jongen in de groep die gedrag laat zien waar hij zelf maar ook de omgeving last van heeft. Hij reageert heel impulsief, kan niet tegen zijn verlies want dan voelt hij dat als oneerlijk en hij gaat continue met volwassenen in discussie om toch zijn gelijk te krijgen. Hij doet alles met één doel: zijn doel bereiken. Daarbij zit hij op sporten die een beroep doen op zijn tolerantie in een competitie en het inschatten van zijn eigen kunnen. Dit vraagt wat van zijn executieve functies: emotieregulatie, inhibitie en beslisgedrag en gedragsevaluatie. Hij is gediagnosticeerd met PDD-NOS. Leerlingen met ASS en problemen met executieve functies kunnen met name problemen hebben met:

- Werkgeheugen
- Planning
- Onderdrukken van inadequate oplossingen
- Zoeken naar alternatieven
- Impulscontrole
- Richten, volhouden en flexibel richten van de aandacht

Vanuit de module zijn we bezig geweest om het schema van de puzzelleerling in te vullen. Hieruit blijkt dat mijn leerling veel moeite heeft met het beantwoorden van de wensen van de omgeving. Zowel ouders, sport als school wensen van hem dat hij prestaties levert. Dit houdt de leerling zo sterk voor ogen dat hij hoe dan ook probeert aan deze verwachting te voldoen. Doordat ouders hem thuis stimuleren om het maximale te bereiken, krijgt hij nooit de kans om te varen op de ervaringen die goed zijn gegaan. Het moet immers altijd beter. Doordat hij zo moeilijk zijn emoties kan reguleren en er geen sprake is van inhibitie, overkomen hem dingen in de klas die voor niemand prettig zijn. Hij krijgt woede aanvallen, hij doet leerlingen en leerkracht pijn en telkens voldoet hij, volgens zijn bewering, niet aan de eis om beter te kunnen doen. In een gesprek tussen mij en de leerling gaf hij aan “wel rustiger te willen zijn en gedisciplineerder te willen reageren maar dat er zoveel regeltjes in zijn hoofd zitten waardoor hij op dat moment niet meer weet aan welke regels hij moet voldoen

Naar aanleiding van het puzzelschema heb ik besloten om zowel met ouders, de IB-er van onze school als met de leerling in gesprek te gaan. Aan ouders heb ik kenbaar gemaakt dat de druk voor deze leerling erg hoog is. Hij wil en zal presteren omdat dit van hem gevraagd wordt. Ik heb ouders gevraagd of ze hier thuis op kunnen letten. Iets kan ook goed genoeg zijn door aan de basisvaardigheden te voldoen. Ouders hebben aangegeven hier op te willen letten. Binnen school hebben we besloten dat deze leerling geen cijfers meer krijgt voor zijn toetsen maar dat we zijn inzet belonen. We maken daarbij gebruik van meerdere versterkers: Sociale versterkers; complimenten, feedback, kennis van de resultaten (positief en op gedrag bekeken), materiele versterkers: je krijgt een sticker als je goed werkt. Deze laatste maken we ook zichtbaar in een schrift met daarbij feedback van de dag beschreven zodat ouders weten wat er op school speelt. Deze punten zijn ook besproken met de leerling. De leerling mag zelf aangeven door middel van smileys hoe hij vond dat de dag is gegaan. Hierdoor kan hij op basis van feedback het gedrag corrigeren of een nieuwe strategie kiezen. Daarnaast heb ik op leerlingniveau gekeken hoe ik in zijn ondersteuning van de executieve functies tegemoet kan komen. Aan de hand van het schema zoals beschreven in artikel "*Dat moet hij toch kunnen*" (Paternotte, 2011) heb ik mijn manier van werken daarop aangepast. Door zijn executieve functies te trainen, hoop ik dat hij een betere emotieregulatie en inhibitie gaat krijgen. Ondanks alle interventies die ik in zet, is de leerling geobserveerd door een gedragsspecialist van cluster 4 en is er besloten om een beter passende plek voor hem te gaan zoeken binnen het samenwerkingsverband.

De relatie tussen deze verwerkingsopdracht en mijn praktijkgericht onderzoek is dat er beide keren door een begeleider gekeken wordt naar de gedragingen van het leerling in bestaande en nieuwe situaties. Hierbij wordt rekening gehouden met de onderwijs- en ondersteuningsbehoefte van de leerling. Het startpunt is de leerling en van daaruit worden andere betrokkenen meegenomen in het proces. Er wordt gekeken wat goed gaat en waar verbeterpunten liggen. Hierop worden interventies ingezet opdat het op een later tijdstip beter zal gaan. Op vaste momenten wordt het gedrag van de leerling, met de leerling, zijn ouders en school besproken. Het leerling wordt zo deelgenoot gemaakt van zijn eigen proces. Door eigenaarschap te geven aan de leerling zal de leerling meer plezier beleven aan het werken aan zichzelf en meer plezier krijgen in het werken (Pierce et al., 2009).

Literatuurlijst

Deci, E., Ryan, R. (2002). Overview of Self-Determination Theory: An Organismic Dialectical Perspective, in *Handbook of Self-Determination Research*", pp. 3-34, Rochester.

Jeninga, J.(2011). *Professioneel omgaan met gedagsproblemen*. Amersfoort: Thieme Meulenhoff, pp.110-131.

Meersbergen,E.van., Jeninga, J.(2012). *De ecologie van de leerling*. Een systeemgericht model voor het onderwijs. Tijdschrift voor orthopedagogiek, 51, blz. 175-185.

Meersbergen, E.van.,Beets - Kessens, A., Jeninga, J.& Vroedt, B.de. *Visie op sociale en emotionele competentieontwikkeling van de leerling*. Domeingroep gedrag Fontys OSO M SEN. Tilburg, juni 2014.

Paternotte, A.(2011). *Dat moet hij toch kunnen*. Balans Magazine, 7, augustus / september 2011 (pagina 46-47).

Pierce, J. L., I. Jussila & A. Cummings (2009). *Psychological ownership within the job design context: a revision of the job characteristics model*. Journal of Organizational Behavior (30), 477-496.

Bezochte site

<http://creblz-demo.learn.mentorix.dk/sites/creblz.mentorix.dk/files/user-files/u3667/documents/gedr.pdf> bekeken op 27 maart 2016

Feedback werkveld op de verwerkingsopdracht

Gabri, wat een theoretische kennis heb jij de afgelopen twee jaar opgedaan. Jouw handelen, wat voorheen vanuit gevoel was, is door deze kennis verrijkt. In deze verwerkingsopdracht ben je met de eerdere feedback aan de slag gegaan. Je maakt mooie verbindingen tussen de praktijk en jou als persoon, waarin ik jou duidelijk herken. Het uitgaan van de ondersteunings- en onderwijsbehoeften van de leerling vind ik een mooi uitgangspunt. De leerling blijft centraal staan en daar draagt jouw onderzoek zeker in bij! Daarnaast heb je de communicatie met ouders en

*deskundigen onder de aandacht gebracht. Dit vind ik een waardevolle bijdrage.
Chapeau!*

Bijlage 2 Vragenlijst J. oktober 2015

Beste De leerling,

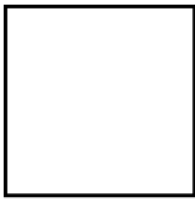
Na de zomervakantie ben je van Talent af gegaan en ben je op 't Palet begonnen. Ik wil heel graag van je weten wat je vindt van deze wisseling van school. Daarom vraag ik je om voor mij op te schrijven wat je vindt. Aan het eind van mijn studie, mogen ook papa en mama het lezen. Je zou me helpen door steeds de vragenlijst in te vullen omdat ik daarna nog beter andere leerlingen kan gaan begeleiden als zij ook gaan wisselen van school. Aan het eind van iedere maand, krijg je dezelfde vragenlijst. Je mag dan invullen hoe je het in die maand hebt beleefd. Het invullen van de vragenlijst duurt iedere keer ongeveer 10 minuten. Je krijgt de vragenlijst in de maanden oktober tot en met januari en je mag ze thuis invullen. Alle antwoorden die je geeft, zijn goed. Aan het eind van het onderzoek krijg je een klein cadeautje voor je inzet.

Vragenlijst

Hieronder zie je telkens een vraag staan. Bij iedere vraag mag je net zoveel antwoorden schrijven als jij nodig vindt. Het zijn vragen die gaan over hoe jij je nu voelt op je nieuwe school.

1. Hoe voel je je op 't Palet? Je mag zelf een smiley tekenen. Een voorbeeld kun je hieronder vinden.

2. Heb je je ergens zorgen over gemaakt voordat je bij basisschool 't Palet ging starten?
3. Wat gaat goed nu je op 't Palet zit?
4. Wat vind je leuker nu je op 't Palet zit?
5. Wat gaat nog niet zo goed nu je op 't Palet zit?

6. Heb je vriendjes / vriendinnetjes en hoe heten ze?
7. Op welke school heb je meer vriendjes / vriendinnetjes? (Talent of 't palet)
8. Wat kun je nu beter dan op de andere school?
9. Waar wil je graag bij geholpen worden in de klas of er buiten?
10. Wie kan je deze hulp geven? (je mag het rondje kleuren van jouw antwoord)
- 0 juffen van de klas
  - 0 hulpjuf
  - 0 klasgenootje / vriendje
  - 0 mama
  - 0 anders namelijk:
11. Wie heeft ervoor gezorgd dat je je zo voelt zoals je aangeeft bij de smiley? (je mag het rondje kleuren van jouw antwoord)
- 0 het Palet
  - 0 de juffen
  - 0 de leerlingen
  - 0 anders namelijk:

12. Heb je tips voor leerlingen die ook naar een andere school gaan?

13. Als jij mocht beslissen naar welke school leerlingen met een TOS zouden gaan , waar zou je dan voor kiezen? (je mag het rondje kleuren van jouw antwoord)

- ☐ school dicht bij huis
- ☐ speciale school voor leerlingen met een TOS
- ☐ anders namelijk:

14. Dit wil ik nog kwijt :

Dank je wel De leerling voor het invullen van de vragenlijst.

Bijlage 3-5 Vragenlijst J. november 2015, december 2015 en januari 2016

Beste leerling,

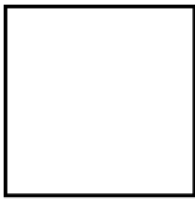
Na de zomervakantie ben je van Talent af gegaan en ben je op 't Palet begonnen. Ik wil heel graag van je weten wat je vindt van deze wisseling van school. Daarom vraag ik je om voor mij op te schrijven wat je vindt. Aan het eind van mijn studie, mogen ook papa en mama het lezen. Je zou me helpen door steeds de vragenlijst in te vullen omdat ik daarna nog beter andere leerlingen kan gaan begeleiden als zij ook gaan wisselen van school. Aan het eind van iedere maand, krijg je dezelfde vragenlijst. Je mag dan invullen hoe je het in die maand hebt beleefd. Het invullen van de vragenlijst duurt iedere keer ongeveer 10 minuten. Je krijgt de vragenlijst in de maanden oktober tot en met januari en je mag ze thuis invullen. Alle antwoorden die je geeft, zijn goed. Aan het eind van het onderzoek krijg je een klein cadeautje voor je inzet.

Vragenlijst

Hieronder zie je telkens een vraag staan. Bij iedere vraag mag je net zoveel antwoorden schrijven als jij nodig vindt. Het zijn vragen die gaan over hoe jij je nu voelt op je nieuwe school.

1. Hoe voel je je op 't Palet? Je mag zelf een smiley tekenen. Een voorbeeld kun je hieronder vinden.

2. Wat gaat goed nu je op 't Palet zit?

3. Wat vind je leuker nu je op 't Palet zit?

4. Wat gaat nog niet zo goed nu je op 't Palet zit?

15. Heb je vriendjes / vriendinnetjes nodig om je gelukkig te voelen?

5. Heb je vriendjes / vriendinnetjes en hoe heten ze?

6. Op welke school heb je meer vriendjes / vriendinnetjes? (Talent of 't palet)

7. Wat kun je nu beter dan op de andere school?

8. Waar wil je graag bij geholpen worden in de klas of er buiten?

9. Wie kan je deze hulp geven? (je mag het rondje kleuren van jouw antwoord)

☐ juffen van de klas

☐ hulpjuf

☐ klasgenootje / vriendje

☐ mama

☐ anders namelijk:

10. Wie heeft ervoor gezorgd dat je je zo voelt zoals je aangeeft bij de smiley? (je mag het rondje kleuren van jouw antwoord)

☐ het Palet

☐ de juffen

0 de leerlingen

0 anders namelijk:

11. Heb je tips voor leerlingen die ook naar een andere school gaan?

12. Als jij mocht beslissen naar welke school leerlingen met een TOS zouden gaan , waar zou je dan voor kiezen? (je mag het rondje kleuren van jouw antwoord)

0 school dicht bij huis

0 speciale school voor leerlingen met een TOS

1 anders namelijk:

13. Dit wil ik nog kwijt :

Dank je wel De leerling voor het invullen van de vragenlijst.

Bijlage 6 Vragenlijst ouders

Beste ouders,

Na de zomervakantie is J. van Talent af gegaan en is hij op 't Palet begonnen. Ik wil heel graag van jullie weten hoe jullie de wisseling van school ervaren.

Daarom wil ik jullie vragen om onderstaande vragenlijst voor me in te vullen.

Aan de hand van deze vragenlijsten, in combinatie met de lijsten die J. in vult, ga ik proberen om een plan te schrijven om leerlingen die de overstap maken van intensief onderwijs zo goed mogelijk te kunnen begeleiden en in te spelen op hun behoeften. De vragenlijsten stuur ik maximaal vijf keer. Iedere keer zijn de vragen hetzelfde. De reden waarom deze lijst zo vaak terug komt, is omdat de situatie per maand kan verschillen. Dit lees ik dan graag terug. Het invullen van de vragenlijst duurt iedere keer ongeveer 10 minuten. Je krijgt de vragenlijst in de maanden november en februari en jullie mogen hem thuis invullen. Het volstaat als jullie per maand samen één lijst invullen.

Vragenlijst

Hieronder zie je telkens een vraag staan. Bij iedere vraag mag je net zoveel antwoorden schrijven als jij nodig vindt. Het zijn vragen die gaan over hoe jij je nu voelt op je nieuwe school.

16. Hoe voelt J. zich op 't Palet?

17. Heb je je ergens zorgen over gemaakt voordat J. bij basisschool 't Palet ging starten?

18. Wat gaat goed nu J. op 't Palet zit?

19. Wat vind J. leuker nu hij op 't Palet zit?

20. Wat gaat nog niet zo goed nu J. op 't Palet zit?

21. Heeft J. vriendjes / vriendinnetjes en hoe heten ze?

22. Op welke school heeft J. meer vriendjes / vriendinnetjes? (Talent of 't palet)

23. Wat kan J. nu beter dan op de andere school?

24. Waar wil J. graag bij geholpen worden in de klas of er buiten?

25. Wie kan je deze hulp volgens jullie het beste geven? (je mag meerdere antwoorden aankruisen)

☐ juffen van de klas

☐ hulpjuf

☐ klasgenootje / vriendje

☐ mama

☐ anders namelijk:

26. Wie heeft ervoor gezorgd dat J. zich zo voelt zoals je aangeeft bij vraag 1 ?

☐ het Palet

☐ de juffen

☐ de leerlingen

☐ anders namelijk:

27. Hebben jullie tips voor ouders van leerlingen die ook van intensief onderwijs naar een reguliere basisschool gaan?

28. Als jij als ouder mocht beslissen naar welke school leerlingen met een TOS zouden gaan , waar zouden jullie dan voor kiezen?

- 0 school dicht bij huis
- 0 speciale school voor leerlingen met een TOS
- 2 anders namelijk:

29. Dit wil ik nog kwijt :

Dank jullie wel voor het invullen van de vragenlijst.

Bijlage 7 Geluidsopname interview leerling en ouder

Op te vragen bij de eigenaar van het PGO vanwege het te grote bestand.

Gesprek vond plaats op 30 december 2015

Bijlage 8 Letterlijke feedback critical friends

Eelco, vriend en Masterdocent bij Windesheim

Gabri, dikke complimenten. Ik vind echt dat je reuze stappen hebt gemaakt en in grote lijnen ligt er gewoon echt al een mooi verslag. Ik heb een aantal opmerkingen geplaatst, kijk maar wat je er mee kan. Ik merk wel dat ik het lastig in te schatten vind wat ze precies voor onderzoek van je verwachten. Maar jij wel dus ik neem aan dat ze op een andere manier naar onderzoek kijken. Ik vind het verhaal zoals deze er nu ligt grotendeels logisch en echt...complimenten voor het werk dat je hebt verzet!!!

Karin Diemel, studiebegeleidster

Beste Gabri,

Ik heb je PGO bekeken en van feedback voorzien. Heel wat werk verzet. Je bent bijna rond hoor. Nog een paar puntjes dacht ik zo.

Er staan (misschien naar jouw idee veel) wolkjes naast de tekst. Het zijn echter meestal tekstuele opmerkingen. Dus maak je niet te veel zorgen daarover. Soms heb ik stukjes tekst, woorden of letters gearceerd. Dan zijn het spelfoutjes oid of tekst die eventueel weg kan of een woord waarvoor ik een ander woord zou gebruiken (bv irt meting).

In hoofdstuk 3 zou ik nog iets toevoegen over de onderzoeksvaliditeit. Ik heb daarover een stukje in rood toegelicht.

Je spreekt in H3-4 over metingen . Ik zou dit evaluaties noemen. Dat past beter bij de kwalitatieve onderzoek terminologie.

Je H 5 zou nog wat scherper kunnen. Het is de bedoeling dat je daar strak antwoord geeft op de onderzoeksvragen vanuit de bevindingen in H 4. Er komt niets nieuws bij daar. Dat komt er nog niet helemaal uit.

Je start met ..vijf op een rij.. Waar dit vandaan komt snap ik niet helemaal.

Let wel: Het is jouw PGO en jij hebt de eindredactie en bepaalt dus wat je overneemt/ aanpast.

Ramona Rokers, studiegenoot

Beste Gabri,

Ik heb je PGO tot de bijlage doorgenomen en voorzien van feedback. Ik vind dat je in een korte periode en ontzettend mooi stuk hebt gemaakt. Vooral je theoretische gedeelte vind ik staan als een huis. Ik mis hierin wel af en toe jouw visie en praktijkvoorbeelden. Wellicht kun je dit nog aanvullen. Ik kreeg dit als feedback op mijn stuk terug, doe er je voordeel mee. Ik vind het een krachtig onderzoek met mooie aanbevelingen. Je beschrijft kritisch dat je één leerling hebt onderzocht en je beschrijft hoe je dit in een vervolgonderzoek zou kunnen ondervangen, netjes! Ik ben echt trots op jou! Ziet er goed uit, Laat even weten of je ergens vragen over hebt, succes, nog maar even!!!!

Feedback werkveld

Gabri,

Je hebt een mooi stuk geschreven over je onderzoek. Je vertelde er binnen het team al heel enthousiast over maar nu ik het gelezen heb, snap ik dat ook! Je hebt precies onderzocht waar we bij de Ambulante Dienst regelmatig tegenaan lopen. We willen veel zorg bieden maar door geld tekorten wordt deze hulp en begeleiding steeds minder. Het zou mooi zijn als jouw stuk iets aan de verbetering van dit beleid zou bijdragen!

Zijn de vragenlijsten ook voor ons als collega's te gebruiken want het lijkt me zinvol om deze ook eens in te zetten bij mijn leerlingen.

Alle feedback die is gegeven door mijn critical friends en mijn studiebegeleidster heb ik in bovenstaand stuk aangepast. Ik heb geprobeerd om mijn visie beter te verwoorden in het stuk en ik heb dit aangevuld met concrete voorbeelden uit het werkveld om zo de triade duidelijk in beeld te krijgen. Ook heb ik gekeken naar de schrijfwijze van het stuk. Ik heb het woord "ik" zoveel mogelijk vermeden en

vervangen door “de onderzoeker”. Daarnaast heb ik geprobeerd om zoveel mogelijk te schrijven in de voltooid tegenwoordige tijd.

Sommige punten van feedback vond ik minder van belang of paste niet geheel bij mijn visie en zijn daarom niet aangepast. Dit zijn enkel kleine punten geweest.

Bijlage 9 Feedbackformulieren presentatie PGO aan collega's (werkveld)

Fontys

Opleidingscentrum
Speciale Onderwijszorg

Feedbackformulier presentatie Praktijkgericht onderzoek

Gegevens	Naam student	Gabri
	Datum presentatie	11-4-2016
	Naam toehoorder	
	Titel presentatie	De Stap van Speciaal onderwijs naar regulier onderwijs
Communicatie	Is er sprake van dialoog? Reageert de student adequaat op vragen?	Ja, er wordt adequaat gereageerd op alle vragen.
Theoretische onderbouwing	Zijn de kernbegrippen in het onderzoek duidelijk?	Ja de kernbegrippen zijn duidelijk.
	Sluit de theoretische onderbouwing aan bij wat er nodig is in de praktijk?	Wij hebben in klein gedeelte gehoord v.d. theorie, zeer interessant maar ik kan hier involdoen de over oordelen.
	Is duidelijk rondom welke bronnen en theoretische concepten het onderzoek is opgebouwd?	Ja, dit heeft Gabri toegelicht!
Onderzoeksstrategie	Wordt de opzet van het onderzoek duidelijk gemaakt?	De opzet is duidelijk en goed gevisualiseerd!
Data-verzameling / verwerking	Sluiten de verzamelde gegevens aan bij de onderzoeksvraag? Hoe wordt duidelijk wat er met de verzamelde gegevens gedaan is?	Ja, d.m.v. gesloten en open vragen was er ook voldoende ruimte voor de ander! Dit heeft Gabri toegelicht!
Relevantie voor praktijk	Hoe relevant is het onderzoek voor de praktijk? Wat is de betekenis van dit onderzoek voor jouw praktijk?	Het is in bevestiging van wat ik zelf in de afgelopen 3 jaar heb ervaren. Van intensief naar regulier is zeker het eerste 1/2j in groekstap!! (men er niet van uit mag gaan dat
	Kun je aangeven in hoeverre dit onderzoek bijdraagt aan de ontwikkeling van het beroep?	Belangrijk is gegeven dat alleen warme overdracht van intensief naar regulier voldoende is. Extra aandacht hiervoor vanuit de organisatie is nodig!!
Algemene feedback	Wat is je algemene feedback op de presentatie?	Gabri had alles zeer goed voorbereid. Bracht de presentatie rustig en was duidelijk. De inhoud was herkenbaar over de theorie wil ik graag meer weten!
	Wat is je algemene feedback op het onderzoek?	Onderzoek wat vraagt om breder onderzocht te worden!! relevant onderzoek in deze tijd van Passend onderwijs.
	Hoe laat de student met dit onderzoek naar jouw mening zien een Master Special Educational Needs te zijn?	Gabri heeft oplossend gericht gewerkt en heeft de mogelijkheden v.d. l.l. en de school goed gestimuleerd. en bruikbare adviezen gegeven! en heeft ook aanbevelingen voor de A.B. dienst + Simoa!!

Handtekening:

Feedbackformulier presentatie Praktijkgericht onderzoek

Gegevens	Naam student	Gabri Engelaer
	Datum presentatie	11-4-2016
	Naam toehoorder	Niclette v. Meijden
	Titel presentatie	De stap van speciaal onderwijs naar regulier onderwijs
Communicatie	Is er sprake van dialoog? Reageert de student adequaat op vragen?	geeft antwoorden goed aan dat we vragen meteen kunnen stellen.
Theoretische onderbouwing	Zijn de kernbegrippen in het onderzoek duidelijk?	ja.
	Sluit de theoretische onderbouwing aan bij wat er nodig is in de praktijk?	ja.
	Is duidelijk rondom welke bronnen en theoretische concepten het onderzoek is opgebouwd?	ja, wordt duidelijk aangegeven in de ppt.
Onderzoeksstrategie	Wordt de opzet van het onderzoek duidelijk gemaakt?	ja, voor de ppt helemaal uitgelegd.
Data-verzameling / verwerking	Sluiten de verzamelde gegevens aan bij de onderzoeksvraag? Hoe wordt duidelijk wat er met de verzamelde gegevens gedaan is?	ja a.d.h.v. de uitgewerkte vragen litten
Relevantie voor praktijk	Hoe relevant is het onderzoek voor de praktijk? Wat is de betekenis van dit onderzoek voor jouw praktijk?	heel relevant, hiermee is aangetoond dat de AB wel degelijk meerwaarde heeft bij de overstap van intensief naar regulier. Dat de uren hazorg verhoogd zouden moeten worden.
	Kun je aangeven in hoeverre dit onderzoek bijdraagt aan de ontwikkeling van het beroep?	Dit onderzoek kan bijdragen door de bekendmaking hiervan bij SINEA.
Algemene feedback	Wat is je algemene feedback op de presentatie?	rustig, duidelijk en alle ruimte voor vragen stellen, professioneel
	Wat is je algemene feedback op het onderzoek?	het onderzoek is nu met 111 bericht, er zou een vervolg kunnen komen om een beter beeld te krijgen met meerdere l.i.
	Hoe laat de student met dit onderzoek naar jouw mening zien een Master Special Educational Needs te zijn?	Daar dat ze theorie en praktijk goed geïntegreerd heeft Heeft bruikbare adviezen gegeven

Handtekening:

FontysOpleidingscentrum
Speciale Onderwijszorg

Feedbackformulier presentatie Praktijkgericht onderzoek

Gegevens	Naam student	Gabri Engelaar
	Datum presentatie	11-4-2016
	Naam toehoorder	Marian de Jong
	Titel presentatie	De stap van speciaal naar regulier
Communicatie	Is er sprake van dialoog? Reageert de student adequaat op vragen?	Ja zeker! Goede luisterhouding etc
Theoretische onderbouwing	Zijn de kernbegrippen in het onderzoek duidelijk?	Ja
	Sluit de theoretische onderbouwing aan bij wat er nodig is in de praktijk?	Kun niet duidelijk naar voren. Ivm tijdsdruk met alles aan de orde gekomen
	Is duidelijk rondom welke bronnen en theoretische concepten het onderzoek is opgebouwd?	Ja
Onderzoeksstrategie	Wordt de opzet van het onderzoek duidelijk gemaakt?	Wordt duidelijk en helder uitgelegd
Data-verzameling / verwerking	Sluiten de verzamelde gegevens aan bij de onderzoeksvraag? Hoe wordt duidelijk wat er met de verzamelde gegevens gedaan is?	Ja zeker Er is duidelijk sprake geweest van terugkoppeling naar school, ll en ouders
Relevantie voor praktijk	Hoe relevant is het onderzoek voor de praktijk? Wat is de betekenis van dit onderzoek voor jouw praktijk?	Onderzoek levert meteen vragen op voor verder onderzoek en geeft aan hoe belangrijk sociale relevantie is
	Kun je aangeven in hoeverre dit onderzoek bijdraagt aan de ontwikkeling van het beroep?	Informatie gericht op praktijk. Snelle achtergrond op vragen, tips en regelmatige evaluaties om vinger aan de pols te houden
Algemene feedback	Wat is je algemene feedback op de presentatie?	Smakelijk naar meer. Doel kan m.i. duidelijker verwoord worden. Heldere presentatie
	Wat is je algemene feedback op het onderzoek?	Duidelijk. Hopelijk worden tips mee genomen in beleid.
	Hoe laat de student met dit onderzoek naar jouw mening zien een Master Special Educational Needs te zijn?	Goed in de stof gedaan. Heldere mening en evaluatie zijn geweest voor school, ouders en ll.

Handtekening:

M. de Jong

FontysOpleidingscentrum
Speciale Onderwijszorg**Feedbackformulier presentatie Praktijkgericht onderzoek**

Gegevens	Naam student	Gabri
	Datum presentatie	11 april '16
	Naam toehoorder	Holma Schuyt
	Titel presentatie	Verbeteren van overgang intensief → regulier de stap van -
Communicatie	Is er sprake van dialoog? Reageert de student adequaat op vragen?	ja
Theoretische onderbouwing	Zijn de kernbegrippen in het onderzoek duidelijk?	ja
	Sluit de theoretische onderbouwing aan bij wat er nodig is in de praktijk?	ja
	Is duidelijk rondom welke bronnen en theoretische concepten het onderzoek is opgebouwd?	ja
Onderzoeksstrategie	Wordt de opzet van het onderzoek duidelijk gemaakt?	ja
Data-verzameling / verwerking	Sluiten de verzamelde gegevens aan bij de onderzoeksvraag? Hoe wordt duidelijk wat er met de verzamelde gegevens gedaan is?	ja Het is uitgevraagd met een interview en doorgenomen in de presentatie
Relevantie voor praktijk	Hoe relevant is het onderzoek voor de praktijk? Wat is de betekenis van dit onderzoek voor jouw praktijk?	Relevant: leerkracht waardig heeden en tools kunnen makkelijk verzorgd worden door bv. 11e-dag- hazorg of arrangement is heel waardevol van intensief → regulier
	Kun je aangeven in hoeverre dit onderzoek bijdraagt aan de ontwikkeling van het beroep?	Geeft zicht op belang van begeleiding na intensief en inzicht hoe het efficiënt kan! Sociaal- en emotioneel met ondersteunen!
Algemene feedback	Wat is je algemene feedback op de presentatie?	Goed, nuttig
	Wat is je algemene feedback op het onderzoek?	Goed
	Hoe laat de student met dit onderzoek naar jouw mening zien een Master Special Educational Needs te zijn?	De informatie was heel duidelijk en goed beargumenteerd. Gabri zit goed in de materie. Blijft dat hezorg essentieel is

Handtekening:

FontysOpleidingscentrum
Speciale Onderwijszorg

Feedbackformulier presentatie Praktijkgericht onderzoek

Gegevens	Naam student	Gabri Engelaer
	Datum presentatie	11-04-2016
	Naam toehoorder	Anke van Dijk
	Titel presentatie	De stap van SO naar regulier onderwijs.
Communicatie	Is er sprake van dialoog? Reageert de student adequaat op vragen?	Gewoon speciaal! ja! Daar ging ze goed op in.
Theoretische onderbouwing	Zijn de kernbegrippen in het onderzoek duidelijk?	Ja zeker! Nu zaten wij daar als professionel maar ze werden ook uitgelegd.
	Sluit de theoretische onderbouwing aan bij wat er nodig is in de praktijk?	Ja.
	Is duidelijk rondom welke bronnen en theoretische concepten het onderzoek is opgebouwd?	Ja, verschillende bronnen met kort een toelichting/samenvatting.
Onderzoeksstrategie	Wordt de opzet van het onderzoek duidelijk gemaakt?	Actie onderzoek; werkwijze Beginsituatie observatielijsten Tussen evaluatie gesprekken. Eindevaluatie.
Data-verzameling / verwerking	Sluiten de verzamelde gegevens aan bij de onderzoeksvraag? Hoe wordt duidelijk wat er met de verzamelde gegevens gedaan is?	Ja, aan vragenlijsten met open en gesloten vragen!
Relevantie voor praktijk	Hoe relevant is het onderzoek voor de praktijk? Wat is de betekenis van dit onderzoek voor jouw praktijk?	Heel relevant. nu wordt gelachen/gerelend met/in uren en staat de ondersteuningsbehoefte minder centraal. Terwijl dat misschien juist beter zou zijn!
	Kun je aangeven in hoeverre dit onderzoek bijdraagt aan de ontwikkeling van het beroep?	Het zet je aan het nadenken en geeft ruimte om het gesprek eens aan te gaan ~~en~~ om te kijken of we het anders aan zouden moeten.
Algemene feedback	Wat is je algemene feedback op de presentatie?	Heel ontspannen, een heel pakken relevante onderzoeksvraag! En er "poppen" zo weer 4 andere onderzoeksvragen op!
	Wat is je algemene feedback op het onderzoek?	zoals hierboven al gezegd: een goed begin van een onderzoek wat wellicht onder een groter aantal lln onderzocht zou moeten worden.
	Hoe laat de student met dit onderzoek naar jouw mening zien een Master Special Educational Needs te zijn?	

Handtekening:

feedbackformulier Ben van de Biggelaar werkveld.pdf